

ملت را که يك ملت متوقف بشود و راجع به جزئیات عقیده بنده اینست که حالا بطور کلی عرض میکنم که مواد لازم و مطالب اهم این پروگرام که در نظر مقدماتی قابل تشخیص است یعنی ممکن است رعایت شود بنده تقریباً میدهم این پروگرام را اصلاً يك جزئیاتی میدانم که مثلا در تحت اصلاحات مالمه تصور میکنم حقوق تقاعدی یا بعضی حقوق دیگر از جزئیاتی است که در ضمن اصلاح مالمه لازم رعایت است علاوه خیلی از مطالبی اساسی که برای جمعیت ما اهم مطالب است در آن نوشته نشده است و مخصوصاً موضوع بحث من که در واقع تکرار میکنم همان کلمه بی طرفی است بنده عرض میکنم کلمه بی طرفی بحال حاضر ما اگر از کلمات بین‌المللی است البته باید ملاحظه شود فعلاً در باره ما اطلاق نمیشود و عنوان دیگری را شامل است

وزیر پست و تلگراف - اولاً راجع به پروگرام آقای ساجده المالك اشاره فرمودند بنظر بنده این مسئله هنوز در مملکت ما مسلم و معجز نیست که مقصود از پروگرام هیئت وزراء چه چیز است هر دست و شخصی را که می‌بینیم از روی نظریات شخصی يك شرایطی برای پروگرام وزراء ذکر میکنند بعضی اشخاص را می‌بینیم که معتقدند به اصول یعنی میگویند رئیس مسائل را باید نوشت همان روشی که آقای عبدالملك بآن اشاره فرمودند جزئیات در تحت بعضی لوایح مجلس خواهد آمد و بعضی معتقدند از اصول نباید هیچ مترس شد و جزئیات را باید گفت بعضی دیگر معتقدند باید تمام مستورات و مکاتبات دولت در ضمن پروگرام دولت نوشته شود حتی نظریات بنیکی و سیاسی چه با بعضی مطالب راجع به بنیاد خارجی است و شاید دولت صلاح ندانند امروز عینی در آن مذاکره کند میگویند حتماً باید جزئیات آن مطلب در يك پروگرام نوشته شود اینست که نظریات مختلف است اگر بایک نظر خیلی خوبی باین پروگرام نظر نشده است بواسطه این مسئله بوده که هنوز معلوم نشده که فرض از پروگرام چه چیز است و این مطالب هنوز معجز نیست که بدانم مقصود از پروگرام وزراء چیست بنده گمان میکنم نظر دولت در تقدیم پروگرام که شاید در اغلب دول هم نظر همین باشد این است که لوابی که دولت در نظر دارد تشکیل بدهد در هر دوره تقنینیه تقدیم مجلس بکند و مجلس در آن باب غوری کند و بعد رای بدهد و بموقع اجرا گذاشته شود یکی از اساس پروگرام اینست که دولت بعضی اقداماتی که نسبت به اساس مملکت در نظر دارد فعلاً با اطلاع نمایندگان ملت میرساند که معلوم شود مشی دولت چه چیز است این بود که در این پروگرام نظر دولت بر این بود که رئیس مسائل و لوابی را که ممکن است در این دوره حاضر کرد و تقدیم مجلس نمود نوشته شود و چنانچه ملاحظه

میرساند تمام لایحه است و البته امروز یا هر روز که در این پروگرام رای میدهند اساساً تصویب می‌کنند که این لوابی قانونی به معنی در این دوره تقنینیه به مجلس شورای ملی تقدیم شود البته در جزئیات بعد از آنکه تقدیم شد ملاحظه میشود و اگر مجلس نظریاتی دارد آنوقت خواهد گفت چه جالب است رأی را که میدهند در اساس است که مثلاً ماده راجع به

استقراض داخلی را مجلس رای میدهد بعد لوابی راجع به آنرا هر وقت دولت مقتضی بداند به مجلس پیشنهاد میکنند مجلس هم نظریات خود را میگوید و اطمینان کامل حاصل میکنند که این استقراض لازم و ضروری است و باید بمصارف ضروری مملکت برسد آنوقت پس از تصویب مجلس بموقع اجرا گذاشته خواهد شد این توضیح را لازم بود که قبلاً عرض کنم که خاطر آقایان نمایندگان و سایرین روشن باشد زیرا می‌بینم افکار مشتت است و هر کدام میگویند که چرا فلان ملاحظه در پروگرام نشد، لازم است آقایان نمایندگان بدانند که ممکن است دولت بعضی مطالب را در نظر داشته باشد که امروز مقتضی ندانسته در پروگرام بگنجاند و آنچه در پروگرام نوشته شده است مانع از این نیست که بعد ها اگر مسئله مهمی باشد بنظر مجلس برساند و تصویب شود اما در خصوص مناسبات خارجی که در نظر از نمایندگان اظهار کردند هم بنظر که اظهار شمس‌الملک دولت هنوز همان است که در خطابه امیر حضرت همایونی گفته شده است و اینکه بعضی آقایان تصور میکنند دولتی نوشته است و تماشا میکند اینطور نیست و البته دولت همان اقداماتی که لازم است در مواقعی که تعطیل محدود مملکت میشود میکند و جلوگیری مینماید و پیش از این در موضوع مملکت خارجی دولت صلاح نیست امروز مذاکره شود شاید بگورزی مجلس ردولت متفقاً صلاح بدانند که روابط خارجی مفصلاً در مجلس موضوع بحث و مذاکرات شود و هر روزی را همین میکنند البته داخل در آن موضوع خواهند شد

رئیس - آقای ارباب کبخی و فرمایشی دارید ؟
ارباب کبخی - بواسطه کمالات مزاج و فطرت طیب نمی توانم حرف بران ولی عقیده خودم را نوشته‌ام و تقدیم میکنم.
رئیس - مجلس تصویب مینماید نطق آقای ارباب کبخی و چون نمیتواند حرف بزند و طیب قدغن کرده خوانده شود (مجلس تصدیق کردند)
حاج شیخ اسدالله - اگر راجع بکلیات است ضرر ندارد
رئیس - راجع بکلیات است ؟
ارباب کبخی - بلی راجع بکلیات است و در ضمن در بعضی موارد هم جزئی ذکر شده (نطق مزبور بمضمون ذیل قرائت شد)
خوشبختانه بعد از ۳ سال قترت و پس از ۳ ماه انقضای عمر مجلس دوره سوم تقنینیه امروز در پروگرام کابینه آقای مستوفی‌المالك رئیس الوزراء مذاکره میشود که افراد اعضاء آن کابینه بدون هیچ مداخله نمایندگان و فقط به مشورت شخص آقای رئیس الوزراء انتخاب شده اند

۱- لزوماً بطور کلی و برای جلوگیری از مفاسد و مضرات معتدله آنرا عرض میکنم اهم از اینکه آقایان نمایندگان در پروگرام موافق با مخالف بدهند و برای رد یا قبول بعضی مواد آن اقامه دلائل بشود نباید تصور کرد که اگر رای موافق داده شود مواد پروگرام باید بقوریت مانند يك قانون مصوبه بموقع اجرا آید زیرا آن رای موافقت فقط برای ظاهر نمودن توافق نظریات آقایان نمایندگان با نظریات

هیئت دولت است و بعد از ظهور این توافق وقتی این نظریات بموقع اجرا گذاشته خواهد شد و دارای معنی است که قوانین راجع به فقره مجلس آمده تصویب شده باشد و همچنین اگر رأی مخالف داده شود دلیل عدم شویی یا عدم لزوم وی اهمیت مطلب نمیشود چه بسا مسائل مهم پیشنهاد میشود و فقط نظریه نمایندگان در رد یا بمقتضای موقع و با ملاحظه عدم صلاحیت مجریان آن قانون است .
(۲) نظر بتجربیات گذشته و حال حاضر مملکت که هر ضعیفی متوجه دولت شده يك قسمت عمده آن ناشی از عدم مجازات خائنین و مقصرین و عدم رعایت حال خدمتگزاران صدیق و امین جان فشان میباشد حال دیگر بعد از این همه تجربیات چلی آن است مسامحه یا ملاحظه را کنار گذاشته هر قانونیکه به مجلس پیشنهاد میشود کاملاً مواد مجازاتی عدم رعایت آن قانون هم متضمن باشد اولاً بنده که یکی از نمایندگان نسبت به قانونی که به مجلس باید و حاوی مواد مجازاتی باشد مخالف خواهم بود مخصوصاً اینکه هیئت دولت در موضوع قوانین عدلیه ماده منضم آورده اند خواهش میکنم که توضیح بدهید که آیا قانون جزائی تهیه کرده و در ضمن این ماده نظریات قانون داشته اند یا خیر .
(۳) در موضوع نظام در پروگرام اظهار شده است (احضار بگمده از قوای نظامی برای حفظ امنیت) خیلی مبیل دارم توضیح بدهم که مقصود از استعمال کلمه امنیت در اینجا چیست زیرا وقتیکه وزارت جنگ يك مملکت مستقل صلاح در توسعه قوای نظامی میدانند حاجت نیست مخصوصاً برای بکشور که پیشنهاد نمایند و علاوه ما در صورتیکه قوه ژاندارمری را برای امنیت طرق و شوارع تخصص داده‌ایم آیا بعد از آن تخصص چه نظری در این عبارت بوده بنده پیشنهاد میکنم که هیئت دولت کلمه امنیت را از این ماده حذف نمایند علاوه در این ماده ذکر کرده‌اند اعمده قوای نظامی در ضمن تعدیل بوده با اطلاع نمایندگان خواهد رسید ولی فعلاً عمده که کمتر از پنجهزار نفر نباشد دوم کز حاضر خواهند نمود) در این جمله در فقره مطلب مفهومی است اولاً حد اقل را اینجا معین نموده و حداکثر آن را با اختیار دولت واگذار میکنند و تا آنجا هیچ ذکر نشده بجه ترتیب و از روی چه قاعده این عمده را حاضر خواهند کرد زیرا اینجا بطور صریح دولت با این عنوان درم پیچیده تحصیل اعتبار و اجازه برای اینکار مینماید و بمقیده بنده نمایندگان ملت نمیتوانند در يك همهجمله ماده اعتباری مرموزی بدهند همچنین در ماده (۱۰) که ذکر شده است (تجدید نظر و اصلاح در ترتیب گرفتن سرباز مطابق بنیچه) در این جا بنده کلمه بنیچه را زائد میدانم و فقط همین که اتخاذ نظر اصلاحی می‌شود و قانون آن به مجلس پیشنهاد خواهد شد کافی است درموضع که قانون آن مرتب می‌شود درموضع مقتضی است شامل مواد آن خواهد شد

(۴) در ماده (۱۱) و (۱۲) که راجع به نظمیه و ژاندارمری متذکر شده اند اولاً هیچ ذکر نکرده‌اند که باید قوانین تشکیلات این دو اداره نیز مانند سایر قوانین به مجلس پیشنهاد شود زیرا هر تشکیلی در مملکت باید مطابق قوانین موضوه مصوبه در مقام خود باشد تا بنیچه

راجع به نظمیه بسط آنرا در ولایات متذکر شده اند نسبت به ژاندارمری ذکر نکرده اند فقط قید نموده حفظ اساس ژاندارمری و تکمیل نواقص آن خیلی لازم دانسته و میدانم که مخصوصاً هیئت دولت توسعه و بسط آن را متذکر شده‌اند حالیکه امر و طرف توجه هم برای مملکت در کمال اهمیت است نیز شرح و بسط میدادند در موضوع ژاندارمری در پروگرام با مختصار برداشته اند مخصوصاً خواهش میکنم توضیحات مبسوط حضور بدهند تا نیت واقعی هیئت دولت مشخص باشد والا بر جملات غامض یا کشاد و سهولت نمیتوان رای داد .
(۵) راجع بتشکیلات اساسی مرکزی وزارت داخله اینجا متذکر شده‌اند ولی از سایر وزارتخانه‌ها ذکر نکرده‌اند معلوم نیست نظر دولت بر این بوده که سایر وزارتخانه‌ها تشکیلاتش بعد کمال است یا دست زدن با اصلاحات آنرا در دست دارند و علاوه در این پروگرام هیچ ذکر از اصلاح کلیه ادارات دولتی از مختصر فاسده ننموده‌اند و بیشتر مورد عجب است وزارت امور خارجه را که بمنزله قلب سیاست خارجی مملکت است و باید از روی حقیقت و جدیت تصدیق شود که تاکنون قسمت بزرگی از مفاسد و خرابیهای مملکت بواسطه ناپاکی و عدم صحت جریان خون يك در این قلب بوده و صلاح آنرا هم از مرکز ولایات داخه و با مأمورین در خارجه از اهم توجهات و اقدامات فوریه دولت میدانم هیچ ذکر نکرده اند و خیلی مبیل داشتیم مخصوصاً هیئت دولت شجاعت بیانی و معنی کرده در پروگرام خود قید مینمودند که چه نظری نسبت بچکام و سایر مأمورین که فریاد مردم از ظلم و غیبت آنها بلند است اتخاذ نموده و با ظالمین و خائنین سیاسی داخلی و با خارجی خود چه معامه برای عبرت دیگران و آسایش مردم و اطمینان عمومی از بنیچه يك مملکت مشروطه برای نبوت خوبی مشروطیت خواهند نمود و بجه ترتیب و با چه رویه صحیح امتحانیه برای آتیه هر قسم مأمورین خود را انتخاب خواهند کرد .
(۶) راجع بمعارف آیا هیئت وزراء نوشته معارف توجه بآن را فقط تا حدیکه در مواد ۱۷ و ۱۸ گنجانیده اند کافی دانسته که با سامی مخصوص پرداختند و یا نظریاتی دیگر هم دارند که در پیشنهاد آنرا برای بعد گذارده‌اند در موضوع تشکیلات مخصوصاً برای اداره فواید عامه و تجارت بشکل وزارت مخصوص و غیره هم نظریاتی است که در موقع مذاکره در مواد بر عرض خواهد رسید علی‌المحال بطور کلی این پروگرام را میتوان دارای سه قسمت دانست قسمت علمی - قسمت مرامی و قسمت ناقص و بمقیده بنده در صورتیکه بخواهیم همه را نزدیکتر بعملیات کنیم صلاح در آنست هیئت دولت تجدید نظری در آن کرده قسمت ناقص را تکمیل قسمت مرامی را هم نزدیک بعمل نموده نظریات نمایندگان بتوافق نزدیکتر نمایند وزیر پست و تلگراف - بی‌لایحه آقای ارباب کبخی و دولت میکنند بر حسن نیت ایشان و مسلم میدانم که سایر آقایان نمایندگان هم در این مسئله همراه اند که این پروگرام تصویب شود و يك عجله و شتابی دارند که تمام اصلاحات بزودی شروع شود و تمام ادارات منظم شود و اگر معاینی و نواقص هست در قبل مدتی مرتفع و معلوم شود ولی چنانچه در

پروگرام عرض شده است این مسائل تدریجی الحصول است باز تا کیداً عرض میکنم مقصود از پروگرام يك لوابی و يك اقداماتی است که هیئت دولت در نظر دارند که بزودی بنظر مجلس برسانند و انجام بدهند و ممکن است مسائل دیگری هم بوده باشد که اقدام بانها هم در این دوره تقنینیه صلاح باشد و فرصت هم بشود و این پروگرام مانع نخواهد بود آن اقدامات نشود در واقع قسمت عمده لایحه آقای ارباب کبخی و تقریباً راجع به جزئیات مواد بوده‌اند که مجلس اجازه بدهد در موقعیکه داخل در مواد شوم یکی یکی از مواد را توضیح میدهم که انشاء الله خودشان قانع بشوند و بدانند نظریات دولت چه بوده و این که تمام آمال را در این پروگرام نکنجانبیده نموده‌اند است شاید نظریات این بوده است که بتدریج پیش بروند بهتر است .

ناصر الاسلام - چند نفر از آقایان نمایندگان راجع بمسئله روابط خارجی که بطریق اشاره در پروگرام آقایان وزراء ذکر شده بود اظهار می‌فرمودند و شاهزاده وزیر پست و تلگراف يك جمله که تقریباً میرساند که هیئت دولت پیش از این امر و صلاح ندانسته که داخل در توضیح و بسط این مسئله شود فرمودند بنده هم بطریق تفصیل وارد در این جمله‌ای شوم زیرا اگر وارد این جمله بشوم باتصمیم مقصودیکه هیئت وزراء در نظر دارند و امروز يك وزیر توضیح میدهم هر گاه در باره مسائل جزئی و یا تصویری وارد شوم اسباب تطویل میشود همچنین عرض میکنم همچنانکه در نطق امیر حضرت همایونی ذکر شده و نمایندگان هم تصدیق کرده اند خوب بود آقایان وزراء این مسئله را هم یکی از مسائل مهمه حیاتی می‌شمردند و در یکی از این مواد ۲۲ گانه ذکر میکردند و می‌نوشتند (ماده ۱) حفظ بیطرفی ایران بحسب اراده ذات اقدس همایونی و تصویب نمایندگان مجلس شورای ملی باین اندازه هم اگر اشاره بمقرودند با اندازه اسباب افتناع نمایندگان میشد اجالتاً عرض میکنم در عالم هر کسی تا رسمی متوجه بآن نشود نمیتوان آنرا موضوع مهم دانست مثل سایر مواد بیکه آقایان وزراء نوشته اند آنها هم همین حال را دارد مثلاً امروز نوشته میشود تقدیم لوابی قانونی راجع بفلان اصلاحات مالمه باید این را در نظر داشته باشیم که تقدیم لوابی قانونی لازمه اش اصلاحات است اگر فقط نظرمان بتقدیم کردن لایحه قانونی باشد و اصلاحات مالی بعمل نیاید نمیتوان گفت این ماده صورت خارجی پیدا کرده باز عرض میکنم که این لایحه که مینویسد اساس مشی بنیکی دولت همان است که در نطق همایونی ذکر شده در نطق امیر حضرت همایونی بیطرفی دولت اعلان شده و بیطرفی اوازمی دارد و باید هیئت دولت کاملاً جد کند که حفظ بیطرفی خود را بکند عرض دیگر بنده در کلیات راجع بمسئله تفریق و ترکیب کردن یکمده از مواد پروگرام است که در درجه سوم واقع است همانطوریکه شاهزاده وزیر پست و تلگراف فرمودند وقتی که پروگرام دولت را بنظر مجلس برسانند در واقع کلیات مصوبه هیئت دولت را بنظر مجلس عرضه میدارند و جزئیات را نمیتوان خواست مگر در مقابل توضیح همان نماینده که آقای ارباب

کبخی و فرمایشی دارید ؟
ارباب کبخی - بواسطه کمالات مزاج و فطرت طیب نمی توانم حرف بران ولی عقیده خودم را نوشته‌ام و تقدیم میکنم.
رئیس - مجلس تصویب مینماید نطق آقای ارباب کبخی و چون نمیتواند حرف بزند و طیب قدغن کرده خوانده شود (مجلس تصدیق کردند)
حاج شیخ اسدالله - اگر راجع بکلیات است ضرر ندارد
رئیس - راجع بکلیات است ؟
ارباب کبخی - بلی راجع بکلیات است و در ضمن در بعضی موارد هم جزئی ذکر شده (نطق مزبور بمضمون ذیل قرائت شد)
خوشبختانه بعد از ۳ سال قترت و پس از ۳ ماه انقضای عمر مجلس دوره سوم تقنینیه امروز در پروگرام کابینه آقای مستوفی‌المالك رئیس الوزراء مذاکره میشود که افراد اعضاء آن کابینه بدون هیچ مداخله نمایندگان و فقط به مشورت شخص آقای رئیس الوزراء انتخاب شده اند

کبخی و متذکر شده بودند تشکیلات جزئی راهبیت دولت نباید در پروگرام ذکر کند بلکه کلیات را باید ذکر کند و لایحه قانونی تشکیلات نظامی را در ضمن ذکر کند ولی وقتیکه بکنفر نماینده توضیح میخواهد ممکن است وزیر جنگ توضیح دهد بمینطور امتداد چند خط سیم یکی از مسائل درجه سوم است و بنده هیچ اهمیت نمیدهم که جزو پروگرام اساسی هیئت دولت باشد یا مثلاً وضع قانون تقاعدی اینها از مسائل درجه اول است و از مسائل درجه سوم که مجلس پیشنهاد میکند مثلاً قانون تقاعدی به بنیچه راجع به چه اشخاصی است و بجه اشخاص حقوق فراداد بنده چندان اهمیت نمیدهم فعلاً در مواد وارد نمیشوم مگر اینکه از کلیات بگذریم بعد که در مواد داخل میشویم آنوقت عقیده خودم را در سایر مواد عرض خواهم کرد

وزیر پست و تلگراف - باز مجدداً آقای ناصر الاسلام راجع بمسئله خارجی دولت بعضی اظهارات فرمودند چنانچه سابقاً عرض کردم بنده حیثیات ایشان را که در واقع حساب تمام ملت است تقدیس میکنم و بنمایندگان محترم اطمینان میدهم که دولت در این موضوع هیچ قصوری نکرده است آنچه وظیفه اش بوده اقدام کرده است و يك قسمت اعتراضشان اینست که مسائل جزئی در این پروگرام مندرج است و آن مسائل جزئی نباید در پروگرام نوشته شود بنده تصدیق میکنم ولی چنانچه عرض کردم مقصود از پروگرام اینست لوابی که در يك دوره تقنینیه به مجلس خواهد آمد ذکر میشود در ضمن بعضی مطالب دیگری هم هست که اگر هم لایحه علیجده ندارند بمینطوری که آقای ناصر الاسلام فرمودند در جزه بودجه به مجلس تقدیم میشود مثل تأسیس مدرسه دارا المصلین مثل امتداد چند رشته سیم که اینها بطور غیر مستقیم میتوان بودجه از نظر مجلس میکنند و چون این يك اقداماتی بود که دولت در نظر داشت و ضروری هم چیز هائی است که هیئت دولت در نظر گرفته و هیچ ضروری هم نداشت و سایر مسائل و جزئیات هم درمذاکره مواد مجدداً عرض خواهد شد

مدرس - آقایان فرمایشاتی در پروگرام فرمودند که از آنچه هم بکفره نوشته آقای ارباب بود یکی هم فرمایش آقای ناصر الاسلام بود که اشاره فرمودند در مسئله پروگرام ما گمان میکنم که پروگرام مسائل اساسی است که هیئت دولت به مجلس پیشنهاد میکنند گمان میکنم این اول پروگرامی نیست که دولت به مجلس تقدیم کرده است ظاهر آهفت هشت پروگرام تاکنون به مجلس آمده است که ما تا بوده و دیده‌ایم و اندازه و مقدار نظر هیئت دولت از پروگرام استفاده میشود این پروگرامی که آقایان تقدیم مجلس فرموده‌اند باستانی دو سه ماده که ممکن است کف جزه پروگرام هیئت دولت محسوب میشود باقی دیگر مطالب حزبه فرعیه است که خیلی از آنها مرام است و مناسب نیست در پروگرام ذکر شود بلکه ذکر بعضی از آنها مضر است که انشاء الله در موارد خودش عرض خواهم کرد که چه ماده مضر است یعنی مضر به نیت مقدسه دیگری است که هیئت

کبخی و متذکر شده بودند تشکیلات جزئی راهبیت دولت نباید در پروگرام ذکر کند بلکه کلیات را باید ذکر کند و لایحه قانونی تشکیلات نظامی را در ضمن ذکر کند ولی وقتیکه بکنفر نماینده توضیح میخواهد ممکن است وزیر جنگ توضیح دهد بمینطور امتداد چند خط سیم یکی از مسائل درجه سوم است و بنده هیچ اهمیت نمیدهم که جزو پروگرام اساسی هیئت دولت باشد یا مثلاً وضع قانون تقاعدی اینها از مسائل درجه اول است و از مسائل درجه سوم که مجلس پیشنهاد میکند مثلاً قانون تقاعدی به بنیچه راجع به چه اشخاصی است و بجه اشخاص حقوق فراداد بنده چندان اهمیت نمیدهم فعلاً در مواد وارد نمیشوم مگر اینکه از کلیات بگذریم بعد که در مواد داخل میشویم آنوقت عقیده خودم را در سایر مواد عرض خواهم کرد

وزیر پست و تلگراف - باز مجدداً آقای ناصر الاسلام راجع بمسئله خارجی دولت بعضی اظهارات فرمودند چنانچه سابقاً عرض کردم بنده حیثیات ایشان را که در واقع حساب تمام ملت است تقدیس میکنم و بنمایندگان محترم اطمینان میدهم که دولت در این موضوع هیچ قصوری نکرده است آنچه وظیفه اش بوده اقدام کرده است و يك قسمت اعتراضشان اینست که مسائل جزئی در این پروگرام مندرج است و آن مسائل جزئی نباید در پروگرام نوشته شود بنده تصدیق میکنم ولی چنانچه عرض کردم مقصود از پروگرام اینست لوابی که در يك دوره تقنینیه به مجلس خواهد آمد ذکر میشود در ضمن بعضی مطالب دیگری هم هست که اگر هم لایحه علیجده ندارند بمینطوری که آقای ناصر الاسلام فرمودند در جزه بودجه به مجلس تقدیم میشود مثل تأسیس مدرسه دارا المصلین مثل امتداد چند رشته سیم که اینها بطور غیر مستقیم میتوان بودجه از نظر مجلس میکنند و چون این يك اقداماتی بود که دولت در نظر داشت و ضروری هم چیز هائی است که هیئت دولت در نظر گرفته و هیچ ضروری هم نداشت و سایر مسائل و جزئیات هم درمذاکره مواد مجدداً عرض خواهد شد

مدرس - آقایان فرمایشاتی در پروگرام فرمودند که از آنچه هم بکفره نوشته آقای ارباب بود یکی هم فرمایش آقای ناصر الاسلام بود که اشاره فرمودند در مسئله پروگرام ما گمان میکنم که پروگرام مسائل اساسی است که هیئت دولت به مجلس پیشنهاد میکنند گمان میکنم این اول پروگرامی نیست که دولت به مجلس تقدیم کرده است ظاهر آهفت هشت پروگرام تاکنون به مجلس آمده است که ما تا بوده و دیده‌ایم و اندازه و مقدار نظر هیئت دولت از پروگرام استفاده میشود این پروگرامی که آقایان تقدیم مجلس فرموده‌اند باستانی دو سه ماده که ممکن است کف جزه پروگرام هیئت دولت محسوب میشود باقی دیگر مطالب حزبه فرعیه است که خیلی از آنها مرام است و مناسب نیست در پروگرام ذکر شود بلکه ذکر بعضی از آنها مضر است که انشاء الله در موارد خودش عرض خواهم کرد که چه ماده مضر است یعنی مضر به نیت مقدسه دیگری است که هیئت

دولت دارند بعضی مواد هست که ترتیب دارند یعنی باصلاح خودشان بر فرض عدم يك ماده نوبت بآن ماده میرسد از آن جمله لایحه تکثیر مالیه اگر چه دواین نسخه هائی که بما داده اند تکثیر را بساین نوشته اند در صورتی که این خلاف مقصود است و همچنین در لایحه استعراض داخلی انشاء الله الرحمن شاید نوبت باینده ماده برسد عرض خود را خواهم نمود بواسطه اینکه بعد از آن که بودیه اصلاح شد در مجلس دیدند محتاج باین دوره هستم آنوقت نوبت باین دو ماده خواهد رسید که هیئت دولت اجازه اش را از مجلس بخواهد و بموقع اجرا بگذارد ولی قبل از اینکه بودجه جرح و تعدیل شود و ما بدانیم که باقی داریم بنابراین در صورتی که هیچ اطلاعی از این مسئله نداریم گمان میکنم اظهار این ماده در پروگرام لزومی هیچ نداشت.

رئیس - کویا مذاکرات در کلیات کافی باشد (اظهاری نشد) رأی می گیریم آقایانیکه مذاکرات را در کلیات کافی میدانند قیام نمایند (کسی قیام نکرد -)

رئیس - پس معلوم میشود کافی نیست - آقای معتمد السلطنه فرمایشی داشتید ؟

معتمد السلطنه - عرضی ندارم نظریات بنده را آقایان فرمودند محتاج به تکرار نیست **حاج شیخ اسدالله -** بی بنده وضع مذاکرات امروز را داجه به پروگرام شکلی مشاهده میکنم که غیر از این مترصد بودم برای خاطر اینکه بعد از اینکه بکنفر رئیس الوزراء طرف اعتماد اکثریت مجلس است و اکثریت مجلس هم مکرر در همین جا اظهار اعتماد کرده و در باب تعیین کابینه افراد وزراء هم نظریات خودشان را تفویض به شخص آقای رئیس الوزراء کرده ایم بعد از آن بیانات و اعتمادات کورسا در همین نقطه از نمایندگان معتزله شده آقای رئیس الوزراء هم که بر حسب نمایان اکثریت مجلس و میل اعلیحضرت شاهنشاه عالیجناب معین شده بودند کابینه خودشان را تشکیل دادند و بمجلس شورای ملی معرفی کردند و نظریات خودشان را در این پروگرامی نوشتند و به مجلس آوردند این پروگرامی که نوشته شده است اگر چه بنده شخصا خودم نظریاتی در این باب دارم در مواقع خودش هم عرض خواهم کرد ولیکن قبل باید این مطلب قطع شود و بقیه بنده میبایستی آقایان موافقین با اکثریت مجلس نظریات خودشان را بسا کابینه که آقای رئیس الوزراء تشکیل داده اند قطع کرده باشند وقتی که پروگرام هیئت دولت بمجلس آمد باید اکثریت مجلس حافظ و حامی آن پروگرام باشد یعنی نظریاتشان قبلاً قطع شده باشد و این مذاکرات وظیفه اشخاصی است که با دولت روابطی نداشته و در باب کابینه و پروگرام آنها توقعی نداشته بنده خیلی تعجب میکنم باینکه ما اظهار اعتماد به آقای رئیس الوزراء می کنیم نسبت به ابالات و نظریاتشان را

ما مخالفت هستیم با پروگرام و وظیفه ما تنقیح است اما آقایانی که با آقای رئیس الوزراء اظهار اعتماد کرده اند اگر چه بنده هم اعتماد کرده ام و حالا هم میکنم و همچنین از کابینه ای که تشکیل داده اند و پروگرامی که نوشته اند ولی چون روابطی با هیئت دولت ندارم و يك نظریاتی در پروگرام نکرده و نداشته ام باید نظریات خودم را در اینجا عرض کنم مذاکراتی که در اینجا شد راجع بر روابط خارجی بود این را که آقای شهاب الدوله جواب دادند بنده يك اندازه ای قانع شدم بر آن اینکه آن فرمایشی که فرمودند مطلب را موصوفی کردند بنطق اعلیحضرت عالیجناب بنابر این مطلب قطع میشود جزئیات را هم وقتی از وزیر سؤال میکنم میتوانم بگویم صلاح نمی دانم فعلاً جواب بدهم وزیر این حق را دارد در يك موقعی که لازم نیست تمام راجع جواب بدهم می تواند بگوید صلاح نیست این را نمی شود تعقیب کرد که چرا تمام جزئیات را روی کاغذ نیاوردید اگر کابینه اعتماد اکثریت است و دیگر در باب يك ماده نباید آنقدر تعقیب کرد که شرح جزئیات را چرا حالا نمیگوئید اما در این پروگرام نظریات خودم این است که این پروگرام دارای دو جمله است يك جمله کلیات است يكی دیگر هم جزئیات که مذاکره شده است مطالب جزئی است که وظیفه دولت است یعنی طریق مشی دولت را نیرساند مراد از پروگرام بنظر من این است که يك پروگرامی را که وزیر بمجلس میآورد باید مشی دولت را معین کند که من میشم در این مدتی کابینه مقام را اشغال میکنم مشی من این است اما مرمت سیم تلگراف و غیره این مشی دولت نیست این راجع بيك مأمور جزء يك دائره از اداره تلگرافخانه است این را در پروگرام نباید بنویسند مثلاً در تأسیس چهار مدرسه نسوان باید در جرم بودجه بمجلس بیاید این را نباید هیئت دولت در پروگرام بنویسد تأسیس چهار مدرسه نسوان این مشی دولت نیست دولت ایستادگی میکند در این مورد که این مشی دولت است تلگراف را که در ضمن بودجه راجع بعضی مواد مذاکره شده اما راجع باستعراض داخلی و تکثیر فایده های این دو فقره بنده مخالفم مخالفتم از چندین نظر است که در موقع مذاکره در مواد عرض خواهم کرد نه در کلیات چون حالا مذاکره در کلیات است داخل در جزئیات نمیشود همیشه عرض میکنم بنده این پروگرام را مشی دولتی میدانم دولت مشی خودش را در ضمن ۴ و ۵ ماده بزبان ابهام که مراد باشد معین میکند نه اینکه مرمت سیم تلگراف را در ضمن يك موادی که مشی خودش را معین میکند بنویسد باید بنویسد که خیال من در آینه برای این تنظیمات داخله ایست برای اصلاحات مالیه و اصلاح بودجه و غیره این است اینها در پروگرام بنویسند اگر باستثنای چند مواد دیگر در این پروگرام نبود آنقدر مذاکره نمیشد و در خصوص آن مواد هم عرایضی که دارم بعد عرض خواهم کرد.

وزیر رست و تلگراف - بنده افسوس میخورم که باز آقایان توجه بهر ایش اولیه من نکردند عرض کردم که این مسئله هنوز هم است و معجز نیست آقای حاج شیخ اسدالله می فرمایند که مقصود از پروگرام مشی دولت است خوب است مشی را بر این بنده توضیح

بکنند که چه چیز است من گمان نمیکم آنها اینکه اطلاع دارند از مالک خارج این مسئله را ندانند اگر مقصود از مشی یارنی باشد آن قبلاً معلوم است زیرا که اگر یارنی اکثریت وزراتی انتخاب میکنند یا فرقه احرازند یا از فرقه محافظین هستند یا از تند روها هستند یا از سکندروها هستند بهر اصلاح هر چه هستند قبلاً معلوم است مشی یارنیکی اساسی آنها چه چیز است موادی که روی پروگرام بنویسند و درج میکنند مقصود این است که ما اینطور رفتار خواهیم کرد آنچه بنده بنظر دارم این است شاید هم بعضی وقتها باشم خوب است مجلس از این باب قانونی وضع کند که معلوم شود مقصود از پروگرام دولت چه چیز است آن چیزی که من اطلاع دارم اصلاحاتی است که دولت در آن دوره تقنینیه در نظر دارد و لایحه آنرا میخواهد بمجلس پیشنهاد کند آن وقت آقایان تنقیح میکنند که چرا اسم سیم را برده اند چون مرمت سیم فخر آبر بودجه و معراج دولت میباشد چون هر چیزی اصل کبرائی دارد باید به پیشیم اگر بخواهیم سیم را هم در يك اصلی بیاوریم چه خواهد بود مثلاً در پروگرام باید بنویسند از زیاد روابط از زیاد روابط آیا در مملکت مشی در مطالب اساسی هست یا نیست آن وقت از زیاد روابط با چه خواهد بود آیا باز آمدن یا با سیم تلگراف در مملکت که راه آهن نیست البته با سیم روابط را زیاد خواهیم زد آن وقت چون در بودجه داخل میشود باید از نظر مجلس بگذرد با سیم که میشود کابینه لایحه بجهت لازم ندارد در ضمن بودجه معلوم خواهد شد که دور شده سیم است که از برای از زیاد روابط و تسهیل کار کشیده شده همین جزئیاتی را که ملاحظه میفرمائید تمام لایحه در تحت يك اصلی است منتهی بنظر بعضی از آقایان اگر جزئی میآید آنوقت که داخل در جزئیات شدیم توضیح خواهم داد و اینکه اشاره شد قبلاً بین دولت و اکثریت مذاکره خود هیئت دولت هم این نظر را داشت که همین کار را بکنند لیکن همه میدانند که بعرض چند طول کشید و از اطراف فشار های سخت با آقای رئیس الوزراء میآوردند که هیئت وزراء را تشکیل فرمایند و بمجلس معرفی کنند پس از اینکه بمجلس معرفی شدند بواسطه کمی وقت ممکن نشد که از آقایان نمایندگان دعوتی بشود در این باب مذاکره شود این است که قبلاً نظریات آقایان کسب نشده است حالا و من بعد با آقایان مذاکره خواهد شد و نظریات معلوم میشود و انشاء الله بالاخره همه متقاعد خواهند شد که نظریات دولت صحیح بوده است مخصوصاً راجع بهمان دو ماده ای که آقایان مخالف هستند البته وقتی که داخل آن دو ماده شدیم امیدوارم که هیئت دولت توضیحاتی بدهند که مجلس متقاعد شود.

نظام السلطان - خیلی متأسفم از این بیاناتی که آقای حاج شیخ اسدالله فرمودند یکمندی اولی از اکثریت مجلس تنقیح کردند و بعد يك مقداری تصدیق اکثریت را کردند و يك مقداری هم بوزراء ایراد کردند معلوم نبود کدام يك مکنون خاطرشان بود شاهزاده شهاب الدوله فرمودند شاید دولت بعضی مسائل در نظر داشته باشد که اظهارش مقضی نباشد ولی از این حرفها بکرات بوزراء در دور های قبل گفته اند برای اینکه مجلس شورای

ملی را نسبت بمملکت خودشان قانع کنند اگر چه اثبات شش نفی ما ادما را نمیکند عرض بنده این نیست که تنقیح در اساس پروگرام آقایان وزراء و افکار عالیشان کرده باشم فقط عرض میکنم در این مدت آنچه لفظ مشی است گفته شد هیچ اثری بآن مترتب نبود تقریباً هفت سال است که از دوره مشی و طبیعت میگذرد و با این مجلس سه مجلس از دوره تقنینیه گذشته است چندین کابینه عوض شده اند و هیچ معلوم نیست آنها ای که معزول شده اند بچه جرم بوده آنها ای که دو مرتبه بجای آنها آمده اند بچه خدمت رسیده امروز نقطه نظر من این است که مملکت احتیاجات فوق العاده لازم دارد که بایستی این احتیاجات بعمل رفع شود و این عمل نمیشود مگر با تعداد امروز غرض این نیست که اغراض شخصی را بمجلس تصویب کند و نه وزراء میتوانند خدای نخواسته عملیاتی بر ضرر مصالح ملت بکنند امیدوارم انشاء الله آنچه را در پروگرام وزراتی معترم مرقوم شده است و به مجلس تقدیم کرده اند اگر هم يك نقصانی در اصولش هست باز هم با مشورت و تمسبات وقتی تکمیل بکنند تا يك اندازه ای هم دقت بکنند که هر ساعتی که از عمر امروزه مملکت میگذرد دیگر بدست نخواهد آمد فوق العاده منتظم است با این بدبختیها که فراهم شده است و داخل میشود با این بدبختیها که در گذشته است و اولین سوانحی که در مملکت می بینیم زمستان هم گذشت اول بهار خواهد شد خدای نخواسته اگر يك صورت غیر مثبتی در مملکت پیش بیاید و وزراء در صدد پیش بینی نباشند جلوه گیری نکنند يك بدبختیهای ناگوار برای پیش میآید نه اینکه این مسئله را هم فعلاً وزیر کان بدانند بلکه هر طبقه احتیاجات مملکت را میدانند دیگر امروز باید مسئولیت در دایره مملکت باشد و صورت زندگی هیئت دولت در تحت بیم و امید باشد و مثلاً هم بصورتیکه یکی از نمایندگان گفته باید در قانون کار مجلس میخواهند و مجلس تصویب میکنند بر طبق قانون مجازاتی هم باشد که افلا آن قانون مجازات از مفسد اعمال بعضی جلوه گیری نماید در اینجا تنها نظر بنده بچیزی که هست این است که خدمت آقای وزیر امور خارجه عرض کنم که در اجزای وزارت امور خارجه يك چند نفری هستند که همه آنها را میشناسند.

رئیس - از موضوع خارج است **نظام السلطان -** چون عرض مفهومی و مفصلاً معلوم شد چون میفرمائید از موضوع خارج است دیگر عرضی ندارم **سردار معظم -** نظر مخالفت بنده با پروگرام دولت حاضر از این نقطه نظر نیست که بگویم بعضی از مواد کلیه قابل پروگرام نبود درج شده است بلکه تقریباً تمام مواد این پروگرام را قابل درج میدانم و پس از اینکه این عرض خود را کردم آقای وزیر است و تلگراف تصدیق خواهند فرمود که از روی بصیرت بوده است مخالفت بنده با پروگرام از نقطه نظر مجمل بودن آن است که آن مواد بطور کلی است البته خاطر نمایندگان معترم مسبوق است که مجلس در يك موقع فوق العاده یا يك مسئولیت های فوق العاده شروع

بببودن سوم مرحله یعنی مشروطیت سوم ایران کرده است بنده میل دارم که در این زمینه يك قدری نظر خود را متوجه گذشته کنیم و خاطر نمایندگان را که مسبوق هستند برای تذکار از گذشته یادآوری میکنم بالاخره بهر ترتیبی که بوده مجلس سوم متعقد شد و پس از انتظار ملت و تشکيل اولین هیئت دولت دوره تقنینیه سوم ایران موفقیت حاصل شد و بر حسب انتظار ملت و نمایندگان ملت امروز ما خوشبختانه داخل در بحث پروگرام دولت شده ایم ولی باید عرض کنم بر خلاف انتظاری که میرفت در صورتی که وقت کافی برای مذاکره در آن بوده است بطوری که مقصود نمایندگان بود دقت نشده است و اجزایاتی که لازم است در هر پروگرامی کلی معلوم شود نوشته نشده است و طبیعتاً تصدیق خواهند فرمود که تجربه های گذشته و سنجیدن پروگرامهای دوره اول و دوم مجلس و بعد عمل نشدن بآن پروگرامها انسان را باید يك قدری در خوش باوری و امیدواری بکلیت مأیوس کند البته هر کسی که طالب سعادت آتی مملکت خودش است نمی تواند خودش را بمعرفی يك هیئت هائی یا بتصدیق يك پروگرامهای کلی قانع کند و بعد خودش را مشغول کارهای غیر مهمی بکند مخصوصاً مسئله پروگرام در ایران اهمیتش زیاده از جاهای دیگر است زیرا که در سایر جاها مسائل قبلاً تفادی شده و حل شده است و بواسطه افکار فرق سیاسی مختلفه تصفه شده است در خارجه هر دولتی که تشکیل می شود قبلاً معلوم است که تکیه آن دولت بکدام فرقه است و تمایلات سیاسی آن دولت چه چیز است با توجه به اینکه بعضی چیزها را بطور اشاره در پروگرام ذکر میکنند معلوم است مقصود از اصولیکه اجزای آن را در نظر دارند چیست ولی در ایران هنوز اینطور نیست و باید همه نمایندگان مسئولیت کنیم و بالاخره هیئت مجلس مجبور است در موقع رأی دادن پروگرام خیلی دقیق بشود و حتی الامکان سعی کند که آن رؤس مسائلی که اهمیت دارد هر يك بخواهی تصریح شده باشد باید فهمید پروگرام چه چیز است پروگرام فهرست مملکت و تشکيلات دولت است در مقابل نمایندگان ملت طبعاً اگر مجلس دقت نکند و توضیح نخواهد رؤس مسائل را حل نکند و به پروگرام وزراء رأی بدهد در مقابل ملت ذمه دار میشود پس بنابراین بهیچ وجه من اوجوه در ایران مخصوصاً هیچ يك از نمایندگان نمی توانند بواسطه اعتماد باشعاس بدون دقت و بدون شکافین مواد پروگرام رأی بدهند پس بالاخره چنانچه عرض کردم خوب است مجلس شورای ملی دقت را در نظر بگیرد و دو مسئله را جدا بخواهد اولاً از دولت بخواهد که از این پروگرام که بطور کلی نوشته شده است صرف نظر کند و بعد يك پروگرام مفصل تری که رؤس مسائل آن معلوم باشد تقدیم مجلس کند و پس از اینکه موفق باین قدم اول شد مراتب اجرای مواد آن پروگرام باشد اگر حقیقه کابینه حاضره پس از پروگرام آن پروگرامی که بنده عرض میکنم مشغول میشود اجرای آن پروگرام بشود اگر حقیقه ترك زندگانی روزانه که در مملکت ما معمول است بکنند و اگر حقیقتاً عملیات دولت منحصر بپرورش

و پرو گذاشتن زید و عزل و نصب نفی نباشد و با يك نظر دور بین و دقیقی و با فکری جدی متوجه بحال مملکت شود و از بدبختیهای مملکت ایران متأثر شود و با يك تصمیمی داخل اصلاحات مملکت شود و احتیاجات حقیقی مملکت را کشف و پس از کشف احتیاجات در صدد حلاج و اصلاح برآید البته در کمال خوبی امورات مملکت اصلاح میشود اما مجلس نباید باین پروگرام اکتفا کند چرا بجهت اینکه این فضا مکرر را از این مواد پروگرامها شنبه اگر بآن مدنظر یکی که نمایندگان بآن پروگرامها نگاه میکنند عمل میشود يك حالت مشغولی برای مملکت خودشان میدیدند البته بکنند چه هیئت لثی را مجلس باید تصدیق و تقدیس کند اگر این رئیس الوزراء معظّم ما که با دقت کامل و بدون تعصب هیچ نوع فشاری یا اختیاراتی که داشته اند از يك اشخاص متعصب و مجرّب که هر يك با دکار های عزیز اعصار قدیم هستند و هر يك دوره های مختلفه زمامدار امور جمهور بوده اند معرفی کرده اند این رئیس الوزراء معظّم ما و این وزراء مثلا عرض مواد کلی که در باب مالیه در پروگرام مرقوم فرموده اند عملاً و حقیقتاً هرج و مرج اداره مالیه را مرتفع میکنند و آن دستهایی را که از بیت المال ایرانی بفل و بخشش ها میکنند که بنای آن بدل و بخششها خوش آمد معاصف فلان فرنگی است این دستها را کوتاه میکنند و اگر حقیقه جنو مستخدمین ما را که حقیقه در واقع رهیت ما هستند بگیرند اگر عایدات گذشته و آتی مملکت را در تحت يك قانونی میآوردند از حکومت کیف میباشانی جلوه گیری میکنند و معراج بخود می رفیع میکنند و اگر پولهای را که بزحمات و بواسطه کد بدین و عرق جبین رعایای ایرانی حاصل میشود در مقابل بدبختی فلان ورشکسته داده نمیشد و همچنین اگر از این قبیل رقابتهای که در گذشته واقع شد جلوه گیری میکنند و ترمیم میکنند اگر منابع فایده مملکت را حقیقه صرف قوای واقعی نمایند مملکت میگردند و نمیکند اشتند ژاندارمری ما بحال امروزه بیفناگر قوای چریکی را که مثلا هیچ ربطی بقوای منظمه قرن بیستم ندارد بر قوای منظمه ترجیح نیندازند اگر در تأسیس قشون فقط با اصلاحات کافندی و حقیقه به تأسیس کافندی اکتفا نمیکردند و اگر تشکیل اردوی پنجهزاد نفی را عبارت از رعایای فلان ده و فلان قریه تصور نمیکردند و یا آنکه تشکیل قشون را بدست اشخاص کافی میسپردند ... **رئیس -** این مذاکرات خارج از موضوع است و راجع به استیضاح است **سردار معظّم -** گمان میکنم از موضوع خارج نباشد زیرا استیضاح وقتی است که از هیئت دولت مؤانده کنند که چرا فلان ترتیب شد بنده اینجا عرض میکنم اگر فلان کار را بکنند **رئیس -** بقیه بنده راجع باستیضاح بطور قضیه شرطیه می فرمائید که تالی آن هنوز نیامده حالا مجلس این مسئله را خارج از موضوع نمیداند و تصویب مینماید بطور مذاکره شده (بعضی گفتند در موضوع است) **سردار معظّم -** تصور می کنم از موضوع خارج نیست اجازه نمی فرمائید عرض نمیکم

حاج سید اسدالله قزوینی - اگر چه

مادر مذاکرات مجلس تازه کاریم و اولش است و از این ترتیبات دوره ستم لاکن چاره نداریم از اینکه عقاید خودمان را اظهار کنیم والا آئین در مجلس وساکت نشستن معنی ندارد و باید یک نظر فریبی در کار باشد والا اگر مقصد صمیمی باشد ساکت نشستن فایده ای ندارد این آرزوی ما که همیشه آرزو داشتیم مجلس منمقد شود یقیناً آرزوی ما از مجلس صورت نگیرد معنی بوده این معنی را از هر کس بی رسمیم میگوید اصلاحات مملکت در وقت صحبت کردن الفاظ شمشکی که همیشه در زبانها گفته میشود مقصود از آنها گین مانده منکه تا امروز صحبت نکرده ام مطلبی که قابل سخن باشد نبود والان آن حرارتی که من دارم همه میدانند که من از همه چیز گذشته ام احتیاج جریان قانون در مملکت اینها نیست اشخاصی که اطلاع دارند می دانند که از بد برای جریان قانون اسلامی یعنی برای اینکه از روی احکام اسلام قانون جاری شود یعنی برای اینکه حربه قانونی در مقابل خارجی داشته باشیم از همه چیز گذشته ام و این چیزها مرا قانع نمیکند و امروز با کمال تصریح از این هیئت وزراء استعفا می نمایم که ما را بیگانه نگذارند ما را منتظر نگذارند ما را باین حال اسف و یرضانی که داریم باقی نگذارند مطالبی که مرقوم فرموده اند اهم از اینکه جزء پروگرام باشد یا نباشد این مطالب جز اصلاحات مملکت است و برای این مطالبی که مقرر فرمودند که بعد در موادش مذاکره میشود یک تقید و قیدی در آنها بایم زیاد کنند و معین کنند که آن اصلاحات مملکت را که میخواهند بکنند وقت او چقدر است که حکایت دوره های سابق که من نبوده باشم که نشد و نشد همینطور وقت بگذرد اینست که از زبان همه استعفا میکنم قیدی معین کنند آن ماده ای که باید مقدم باشد و آن ماده که مؤخر باید باشد معین فرمایند زمانش کی خواهد بود لکن با این قید چون اعتماد باوقالتان هم داریم امیدواریم عمل کنند.

وزیر پست و تلگراف - البتة قهرآشامل

در نظر دارد چه خواهد بود و اساس تشکیلات آن چه قسم است. وزیر پست و تلگراف - این سؤال آقای سردار را قانون اساسی جواب میدهد اساس سنا را در قانون اساسی شرح داده مواد جزء آنها باید از نظر مجلس بگذرد فقط اگر امروز رای داده میشود در اساس آن رای میدهند بعد قانون آن در این دوره تقنینیه بمجلس میآید تمام مواد آن رامجلس شورای معنی رای میدهد آنوقت تمام مسائل معلوم خواهد شد. سردار معظم - بنده متوجه بودم که قانون اساسی تشکیل سنا را پیش بینی کرده و ماده اضافه آنرا هم معین کرده لیکن مقصود از عرض بنده این بود که هیئت دولت نظرشان در عده اعضاء سنا چه خواهد بود این یکی از رؤس مسائل است که آیا انتصابات سنا بچه ترتیب خواهد بود آیا بانتخاب عمومی نزدیک است یا نه. وزیر پست و تلگراف - بلی آنچه را نظر دولت است خیلی نزدیک بانتصابات عمومی است چنانچه عرض کردم این جزئیاتی است که فقط وقتی که لایحه آن بمجلس میآید معین میشود. رئیس - آقای مؤید الاسلام پیشنهاد کرده اند که این ماده تجزیه شود پیشنهاد ایشان فرائض می شود. (پیشنهاد بمضمون ذیل فرائض شد) بنده تقاضا و پیشنهاد میکنم که ماده اول پروگرام از اینها یقیناً راجع باصلاحات مملکت است و برای این مطالبی که مقرر فرمودند که بعد در موادش مذاکره میشود یک تقید و قیدی در آنها بایم زیاد کنند و معین کنند که آن اصلاحات مملکت را که میخواهند بکنند وقت او چقدر است که حکایت دوره های سابق که من نبوده باشم که نشد و نشد همینطور وقت بگذرد اینست که از زبان همه استعفا میکنم قیدی معین کنند آن ماده ای که باید مقدم باشد و آن ماده که مؤخر باید باشد معین فرمایند زمانش کی خواهد بود لکن با این قید چون اعتماد باوقالتان هم داریم امیدواریم عمل کنند. رئیس - مذاکراتی که میشود اغلب از موضوع خارج است مطالبی هم که باید گفته شود گفته شده است و اینکه من عرض کردم مذاکرات کافی است برای این بود که از موضوع خارج نشویم با وجود این ترتیبات آقایان مذاکرات را در کلیات کافی می دانند؟ (جمعی گفتند کافی است) رئیس - رأی میگیریم آقایان مذاکرات کافی میدانند رأی میگیریم که داخل در مواد بشویم یا نه آقایان تصویب میکنند که داخل در مواد شویم قیام فرمایند (اغلب قیام نموده ماده اول بمضمون ذیل قرائت شد) ماده اول - تقدیم لوایح قانونی راجع بمجلس سنا و شورای مملکتی. سردار معظم - آیا ممکن است دولت در این ماده توضیح بدهد که ترتیب سنا چه خواهد بود و چه نوع تشکیل میشود و مراد از سنائی کدورت

رئیس - پس جلسه آتی روز شنبه خواهد بود (مجلس تقریباً یکساعت از شب گذشته ختم شد)

جلسه ۱۵۹

صورت مشروح مجلس روز شنبه ۱۹ شهریور ربيع الثانيه ۱۳۲۳ مجلس دو ساعت و نیم قبل از غروب در تحت ریاست آقای مؤتمن الملک تشکیل و صورتمجلس روز سه شنبه (۱۵) قرائت گردید. رئیس - آقای سردار معظم راجع بصورت مجلس فرمایشی دارم؟ سردار معظم - بله درموقعی که مذاکره در تشکیل سنا میشد بنده از شاهزاده وزیر پست و تلگراف پرسیدم که آیا نظر دولت موافق باین است که انتصابات سنا نزدیک بانتخابات عمومی ملی میشود؟ گفتند بلی. رئیس - اصلاح میشود آقای محمد هاشم میرزا اظهاری دارید. محمد هاشم میرزا - خیر عرض بنده هم همین بود.

رئیس - در صورت مجلس دیگر ملاحظه هست؟ (اظهاری نشد) ملاحظاتی نیست؟ صورت مجلس تصویب شد دستور امروز رسیدگی به بقیه پروگرام هیئت وزرای عظام است ولی قبل از اینکه شروع بدستور کنیم بعضی مطالب جزئی است که چون هنوز آقایان وزراء تشریف نیاورده اند خوب است مقدم بداریم یکی راجع بکمیسیون هریض در باب مرضی آقای ارباب کبکسرو دیگر در باب اقدام دو ماهه کمیسیون هریض و دیگر در باب تجدید شعبات خاطر آقایان مسیوق است که آقای ارباب کبکسرو حالشان خوب نبوده اجازه مرضی خواستند در هفته بروند شیرازات چون دیدیم اگر معطل بشویم تا مجلس تشکیل شود بطول میانجامد بنده موافق نظامنامه اجازه دادم و تقاضای ایشان را رجوع کردم به کمیسیون هریض کمیسیون هم تصویب کرده این بود که بموجب نظامنامه هریض آقایان رسیده بکفره دیگر راپورت کمیسیون هریض است راجع باقدامانی که در ظرف این دو ماه نموده و کارهایی که بآن کمیسیون رجوع شده قرائت میشود.

(راپورت بمضمون ذیل قرائت شد)

در تاریخ هشتم ربيع الاول ۱۳۲۳ کمیسیون هریض و مرضی منمقد و تا روز شنبه نوزدهم شهر ربيع الثانيه جلسات کمیسیون مطابق تعیین رؤسای کمیسیونها مرتباً تشکیل تا این تاریخ بیست و دو جلسه انعقاد یافته هریضی که در این مدت با کمال دقت در کمیسیون قرائت و رسیدگی شده بالغ بر (۲۷۱) فقره و خلاصه هریض در دفتر مخصوص ثبت شده است و راجع هریض مطابق نظریات اعضای کمیسیون از فرار قبیل است:

- وزارت داخله (۱۰۰) طغرا > خارجه (۸) > مالیه (۷۱) > عدلیه (۳۳) > جنگ (۱۰) > معارف و اوقاف (۶) >

وزارت پست و تلگراف (۱) طغری ریاست وزراء (۴) > شنبه دوم (۱) > کمیسیون قوانین مالیه (۱) > نظر نمایندگان محترم (۲) >

شعبی که قابل رجوع نبوده است (۲۹) طغرا در این وقت شروع به تجدید شعب ششگانه شده و آقایان مصلحه ذیل بحکم قرعه معین شدند. شعبه اول - آقای ملک الشمرهه - آقای مشیر الدوله - آقای میرزا محمدعلیخان - آقای مرآت السلطان - آقای مبصر الملک - آقای شیخ محمد جواد آقای حاج شیخ محمد حسین یزدی - آقای امزاز السلطنه - آقای آقا شیخ اسدالله - آقای نجفعلی میرزا - آقای مشار السلطنه - آقای خان باباخان شعبه دوم - آقای حاج امام جمعه - آقای معتمد السلطنه - آقای سعادت السلطنه - آقای حاج آقا حسن شریعتمدار - آقای حاج سید اسدالله قزوینی آقای سید اسدالله چهار سرفی - آقای حاج میرزا شمس الدین - آقای سلیمان میرزا - آقای حاج میرزا حسین خان نائینی - آقای سلطان العلماء - آقای میرزا هبسی خان - آقای میرزا سلیمان خان

شعبه سوم - آقای حاج میرزا عزیزضا - آقای حاج شیخ فضلعلی آقا - آقای حاج سید رضای فیروز آبادی - آقای حاج شیخ اسمعیل - آقای طباطبائی - آقای ارباب کبکسرو - آقای منتصر السلطان - آقای آقا شیخ یحیی - آقای مؤید الاسلام - آقای حاج میرزا حسین کرانهالی - آقای آقا سید امان الله - آقای میرزا محمد نجات - آقای حاج هز الممالک - شعبه چهارم - آقای سهم الملک - آقای حاج امیر خونساری - آقای مدلل الدوله - آقای امیر مؤید - آقای فرج الله خان سردار معظم - آقای دکتر لقمان - آقای صدر الملک آقای عدل الملک - آقای سردار معتمد - شعبه پنجم - آقای حاج میرزا اسدالله خان آقای محمد هاشم میرزا - آقای آقا شیخ محمد حسین استرآبادی - آقای آقا میرزا طاهر - آقای سردار منصور آقای آقا شیخ محمد حسن گروسی - آقای آقا سید فضل - آقای عبدالعزیز خان سردار معظم - آقای ذکاء الملک - آقای ناصر الاسلام - آقای دکتر حبیبعلی خان - آقای میرزا قاسمخان تبریزی

شعبه ششم - آقای مؤتمن الملک - آقای وقار السلطنه آقای شریف العلماء - آقای دکتر اسمعیل خان - آقای حاج اعتبار السلطنه - آقای آصف الممالک - آقای آقا سید حسن مدرس - آقای حاج معین التجار آقای نظام السلطان - آقای شیخ الملک - آقای آقا شیخ حبیب الله رئیس - مابقی هر چه بمیانند از شعبه اول تا شعبه ششم تقسیم میشود. سلیمان میرزا - یکتنر بیشتر نمایانند و آنهم آقا سید حسن کزازی است. رئیس - گویا یکتنر کسر باشد در هر صورت این ترتیب مضبوط میماند بعد رسیدگی میشود اگر هم اسم یکتنر افتاده باشد بعد اصلاح میشود در هر صورت ترتیب این شعبات برای کارهای آتی است ولی آن کارهاییکه در تحت اقدام است از قبیل راپورت هایی که در شعبات مانده است همان ترتیب

سابق باید منمقد شوند و کارهای خودشان را تمام کنند ولی برای وکلای که بعد میرسند اعتبارنامه. ماهان بشبهای جدید خواهد رفت. آقای آقا سید فاضل - در باب کمیسیون تقریخ معاصیه خزانهداری که آقای سلیمان میرزا آن روز پیشنهاد کردند در جلسه بعد عرض کردم که رای گرفته نشده و تصویب نشده مقرر شد ترتیب آنرا مجلس معین کنند بعد در جلسه سابق دیدم بنای رای دادن است بنده گمان میکنم که باز باید مجلس مذاکره در آن ببل بکنند و تصویب یا رد نماید.

رئیس - بنده مطلب را درست تصریح میکنم چند دفعه آقای آقا سید فاضل در این باب با بنده مذاکره کردند و مقصودشان اینست روزی که در باب کمیسیون معاصیات خزانهداری مذاکره شداری گرفته نشد بنده آن روز پرسیدم که مخالفی هست یا نیست چون مخالفتی نشد این بود که آن نظر موافقت را بنده تصویب فرض کردم آقای آقا سید فاضل عقیدهشان اینست که باید رای گرفته شود و حالا آقایان در این باب بایستی مذاکراتی فرمایند و رای بدهند.

آقای آقا شیخ محمد حسن گروسی بنده در جواب ایشان عرض بکنم که آنچه ملاک تصدیق است اینست که مخالفت نشود و در بعضی مطالب رای بقیام و تقود گرفته میشود ولی آن روز یک اجازه بود در احدی پوشیده نبود که همگی حاضر بودند بنا بر این تصویب حاصل شده است و این مطلب سابقه دارد بخصوص در باره از انتصابات آنچه که روح اساسی و شرایط بوده مقدم داشته شده است از شهود و بعضی شرایط ظاهریه که مقرر بوده.

مدرس - بنده هم با آنچه آقای آقا سید فاضل گفته اند موافقم چون این مسئله سابقاً مذاکره نشده و ذهنها حاضر نبوده شخص بنده که ساکت بودم از حال خودم عرض میکنم از باب این بوده که تأمل در این باب دارم نه از باب رضایت و گمان میکنم که از مسئله چون ذهنها مستحضر نبوده بعضی از آقایان حالشان همین است عقیده بنده اینست که اگر قدری بماند و در این مسئله فکری بشود بهتر است لهذا اگر مذاکره شود و بعد از تأمل رای گرفته شود اتقن داوضح خواهد بود.

سلیمان میرزا - این مسئله که آقای آقا سید فاضل فرمودند يك مسئله ایست که جدیداً مگر مجلس بخواهد برای آن تکلیفی معین کند و الا سابقاً هم همینطور بوده و عمل مجلس بر همین نحو بوده است که وقتی يك مسئله در آن مضاف نبوده تصویب شده است و اختصاص بیک مسائل معینی نداشته و بهترین دلیل همین که الان رأی در صورت مجلس گرفته نشد پنجده بقیه بیشتر نیست در همین جا مذاکره شد آقای رئیس فرمودند که مخالفی نیست مجلس اظهار مخالفت نکرد فرمودند صورت مجلس تصویب شد پس در اینصورت باید از برای صورت مجلس هم رأی گرفته شود بملاحظه اینکه اشخاصی که اظهار مخالفت نکرده اند شاید امتناع کرده اند این سابقه خواهد شد برای مجلس و تعجب میکنم زیرا این فرمایشی که میفرمایند همان روز که بنده این پیشنهاد را کردم پیشنهاد دیگری هم شد که يك هفتی معین

شود که حضور اعلیحضرت همایونی شرفیاب شوند چون مخالفتی نبود تصویب شد و آن هیئت هم انتخاب شدند و حضور اعلیحضرت همایونی شرفیاب شدند پس بنده هم باید اظهار بکنم که آن مطالب تصویب نشده زیرا که مجلس رأی نداده و شاید بعضی آقایان منتع بوده اند و همین طور بگویند این صورت مجلس که الان تصویب شد تصویب نشده بملت این که برخواستیم قیام و قعود کنیم هیچک از اقسام و ایاها مجزی نشده در صورتیکه چنین نیست وقتیکه مخالف نیست البته صورت مجلس تصویب شده است و این سابقه را در آن دو سال مجری داشتیم و نه در این مدت یعنی از اول افتتاح مجلس تا بحال فعلا هم همینطور است اگر این مسأله فقط راجع به معاسیه خزانه داری است و اختصاص دارد که باید در مرتبه برایش رأی گرفته شود این اشکالی ندارد خوبست بفرمائید که برای بعدا سابقه نشود این سابقه را برای مجلس نگذاریم که هر روز برای صورت مجلس و چیزهای دیگر بر خیزیم رأی بدهیم اغلب گفته اند صحیح است

حاج شیخ اسدالله - حضرت والا شاهزاده سلیمان میرزا مطالب یک قدری داخل هم فرمودند و بهم ضبط شد مطالب چند نمره است یکی مثلا راجع به صورت مجلس است صورت مجلس چون سابقه دارد مذاکرانی داود یعنی همین که در مجلس پیش دو ساعت آقایان فرمایشاتی فرمودند تمام مذاکرانیکه در مجلس قبل شده در نظر آقایان نمایندگان است خلاصه آنرا در جلسه بعد قرائت میکنند همین که قرائت شد با آن سابقه که دارند و آن مذاکرانیکه در مجلس شده اگر یک مخالفی در اینجا دارند باینکه رئیس آقای فرمودند مخالفت شانرا اظهار میکنند مثل اینکه در اغلب جلسات این قسم شده ولی در صورتیکه مخالفتی اظهار نشد دال بر تصدیق است اینرا قبول دارم ولی یک پیشنهادی که راجع به تشکیل یک کمیسیونی است از برای رسیدگی بحساب خزانه داری شکل آنهم حساب سه ساله که شاید چندین کرور بشود بنده گمان میکنم اینمطلب خیلی سهل و ساده نباشد بلی دو آن روز چند پیشنهاد شد و باید خود حضرت والا هم تصدیق بفرمائید که پیشنهادی که در نظر نمایندگان حضور مبارک اعلیحضرت همایونی شرفیاب شوند و تقاضای بکنند غیر از تشکیل یک کمیسیون هفت نفری است بجهت رسیدگی بسد کرور حساب سه ساله این یک مطلب سهلی نیست و یک مطلب صافی نیست باینکاری لازم است یک مشاوره بمخواهد بکنند اگر باید در مجلس بشود و آقایان تبادل افکار بکنند آنوقت شاید پیشنهادی بفرمائید که برای رسیدگی بحساب خزانه داری صحیح باشد و شاید بعضی مطالب بنظر آقایان برسد و بعضی پیشنهاد های دیگر بکنند که ضمیمه این پیشنهاد بشود و برای رسیدگی بحساب خزانه داری اصلاح و مناسبتر باشد در آرزوی آقای رئیس فرمودند مخالفتی نیست کس مخالفت نکرد زیرا آرزوی دوسه پیشنهاد مجلس آمد که خیلی سهل و ساده بود در بین این پیشنهاد ها یکمرتبه یک

پیشنهادی آمد که کمیسیونی برای رسیدگی بحساب خزانه داری کل تشکیل شود این پیشنهاد در میان آن پیشنهادها بترتیب بنظر میآید چه کنم اگر عرض بکنم مخالف هستم تمام آقایان و تماشاچیان بنده حمله میکردند که مخالف هستی بارسیدگی به حساب خزانه داری شکل غیر مخالف با رسیدگی بحساب خزانه داریکل نیستم موافق هستم باید بحساب خزانه داری کل رسیدگی بشود اما در تحت یک اساس یعنی کمیسیونی و اشخاص باشند هم از داخل مجلس و هم از خارج مجلس که بتوانند بحساب رسیدگی کنند بنده عرض میکنم این اشخاص باید توأم با هم رسیدگی کنند که بتوانند باین رسیدگی موفق شوند حالا داخل در اصل این پیشنهاد نمیشوم یعنی خارج از موضوع نمیشود که آقای رئیس بفرمائید از موضوع خارج شده داخل در همین مطلب میشود که آیا آقایان اظهار مخالفت نکردند برای این مطلب کافی است یا نیست بنده عرض می نمایم که در آن زمان با این پیشنهاد سابقه نداشته و فکری در این باب نکرده بودند که آیا این هفت نفریکه از مجلس انتخاب می شوند آیا می توانند بحساب خزانه داری رسیدگی بکنند در این صورت مانعی دارند و سکت هستند اما که موافقتان هم معلوم نیست زیرا اگر در آنوقت رأی گرفته میشد از باب اینکه فکرشان حاضر نشده بود اکثر امتناع می کردند اینک می فرمائید این مطلب سابقه دارد عرض میکنم همینکه این مطلب را بنده و سایر آقایان اظهار کردند بنده با آقای آقا سیدفاضل بایک نفر دیگر نمایندگان چون سابقه نداشته گفتیم در مجلس مذاکره و همینمطلب دان برده تصویب است و باید برای گرفته شود بنده عرض می کنم بر فرض هم سابقه داشته باشد سابقه عمل دلالت بر تصویب نمیکند و سابقه اصلاح بکماده نظامنامه را نمی کند یعنی اگر دو چندین مورد حتی در تمام دو دوره تقنینیه اگر یک مطلبی مخالف با نظامنامه واقع شده باشد اصلاح این ماده نظامنامه را نمی کند یعنی که یک پیشنهادی از طرف نمایندگان در مجلس می آید باید باینکه در آنوقت گرفته شود حتی می نویسد که باید رأی بدهد و قعود گرفته شود اینک ماده چندین جلسه یا در یک یا دو دوره تقنینیه اینطور عمل نمودیم نظامنامه را تغییر نمیده و باید رأی گرفته شود والا اینکه بگویند تصویب شده بنده گمان نمی کنم تصویب شده باشد

رئیس - اینکه آقای حاج شیخ اسدالله در ضمن نطق های خودشان اسم تماشاچیان را میبرد بنده گمان میکنم برای تماشاچیان حرف نمیزنند و طرف خطابشان آقایان و علماء هستند (جمعی تصدیق کردند)

آقا شیخ محمد حسن آخروسی - مختصراً عرض می کنم از اظهاراتی که آقای حاج شیخ اسد الله میفرمایند چیزی که میشد ایراد فرض شود و بنده تصدیق می کنم همان فقره آخری است که میگویند چون نظامنامه رأی بقیام و قعود دارد لهذا اینرا تصویب نمیدانند جوابش همین بود که ابتداء عرض کردم

رئیس - گویا مذاکرات کافی باشد (گفته شد کافی نیست)

آقا سیدفاضل - بنده میخواستم عرض کنم که تسلک بسابقه و این که هدم مخالفت تصویب است گمان نمیکند و مطالب مهمه فنی سابقه در مجلس باشد و نظامنامه ندارد که در مطالب مهمه هر گاه مخالفتی نشد تصویب است و واقفانم عدم مخالفت اهم از موافقت است و چیزیکه ما میخواهیم تصویب و موافقت است باین معنی که آقایان نمایندگان بکنان بکنان رأی بدهند و کاتب موافق نظامنامه باید آنچه وارد و مذاکره می شود برای آن رأی گرفته شود

ناصر الاسلام - بنده تصور میکردم با آن توضیحاتیکه آقای سلیمان میرزا در این مسئله دادند مذاکرات کافی خواهد بود متأسفانه باز هم آقایان میگویند کافی نیست و علت اینکه در این مسئله این اندازه گفتگو میشود نمیدانم چیست اینک آقای حاج شیخ اسدالله میفرمایند که آرزوی برای اظهار موافقت با مخالفت حاضر نبودند بنده از روی اطمینان عرض میکنم که تمام ایران حاضر بود برای اینکه مجلس شورای ملی در اولین جلسه این تصویب را بکند یعنی بیک حساب خیلی خیلی مفصلی که مردمان ایران منتظرند برسند تا بدانند این چه حسابی است و برای آن چه تکلیف قطعی و مهمی می شود بالاخره آن پیشنهادی که در آن جلسه خوانده شد از اغلب نمایندگان کمال موافقت را احساس کردم و امروز در رسمیت نداشتن سکوت مذاکره میشود آقایانیکه میفرمایند در آرزوی سکوت رسمیت نداشت و تصویب نبود و امروز مخالفت مینمایند ممکن بود این نظریاتی که بنده هیچ فلسفه اش را نمیفهمم در همان روزیکه پیشنهاد شد اظهار میکردند بیک کمیسیون هفت نفری که برای رسیدگی بحساب خزانه داری منتخب و بان اختیار داده شده که اشخاص کافی ولایتی را عضو خودشان قرار بدهند آیا از برای این کمیسیون چه اشکالی بنظر دارند و چون این اشکال را برای کمیسیون ده نفری که برای تشریف بحضور اعلیحضرت همایونی شدن کردند اگر قیام و قعود در تمام پیشنهادها مدخلیت داشته و لازم باشد خوب بود در همان روز این مسئله را اظهار میکردند همین طور آقای سلیمان میرزا اظهار داشتند و مسائلی که آقای رئیس فرمودند مخالفتی نیست و از نمایندگان اظهاری نشد این و دش تصویب است بالاخره اگر آقایان باز هم در نظر دارند که بدانند احساسات آقایان نمایندگان کلاماً حاضر است بنده چندان اهمیت نمیدهم که برای یک قیام و قعود آلاقر مذاکره بشود الا ان معین میشود که رأی آقایان نمایندگان در این موضوع چیست با اینکه قانوناً و فلسفاً هیچ منتظر نیستیم که در این مسئله تجدید نظر شود و هیچ محتاج باین ترتیب نیست

رئیس - مسئله مسئله قیام و قعود نیست اینیک مسئله نظامنامه است اینک بنده اجازه میدهم آقایان مذاکره کنند برای این است که تکلیف آتی ما را معین خواهد کرد از این جهت باید در این باب بدقت و از روی دقت رأی داده شود

آقا سید حسن مدرس - بطوریکه فرمایش فرمودید در هر مطلبی که مذاکره میشود بعضی

مطالبی است که ذهن ما در آن حاضر نیست حکایه تجربه کرده ایم که بدون مذاکره برای دادن دو خطی زحمات افتاده ایم همیشه در مطالبی که در ذهن ما حاضر نیست و در آن مذاکره نشده است باید بعد از تأمل رأی گرفته شود بفرمائید اظهار مخالفتی نشد عرض میکنم اطراف مسئله پیدا نبود و از برای بعضی مثل شخص بنده واضح نبوده حال کار با اینجار رسید عرض میکنم که مستقیماً بحساب خزانه داری را کشیدن خلاف قانون است و از مجرای دولت نباید رسیدگی شود

رئیس - این اظهارات راجع باصل مسئله است در ترتیب رأی دادن گفتگو میشود آیا ترتیب آرزوی خلاف قانون بوده یا نه

نظام السلطان - مذاکرانیکه راجع به محاسبه خزانه داری میشود گمان میکنم اینطوریکه آقایان فرمودند ساده بود و آرزوی واقفانما ایراد و کلا خواب نبوده اند که یک مرتبه یک همچو پیشنهادی از طرف آقای سلیمان میرزا بشود و منتقل نشده یک تصدیق بیجائی شده باشد و تماماً فوق العاده سرور بودند بلکه آرزوی یک مقداری هم در خارج مجلس مذاکره میکردیم حتی بنده عرض کردم که ایشان اعضاء این کمیسیون از هفت نفر بیشتر بودند اگر چه این اظهارات بنده شاید از موضوع خارج باشد ولی در این موقع که آقای مدرس فرمودند رسیدگی بحساب خزانه داری وظیفه مجلس نیست میخواهم عرض کنم که راجع بحساب است

نظام السلطان - مقصودم اینست که آرزوی تمام آقایان موافق بودند و هیچ مخالفتی در بین نبوده

رئیس - حالا گویا مذاکرات کافی باشد آقای آقا سیدفاضل پیشنهادی میکنند؟ رأی بگویم

آقای آقا سیدفاضل - چه چیز؟

رئیس - مطلبی را که میخواهیم رأی بگیرید فرموده فرمائید تا رأی گرفته شود

آقا سیدفاضل - اجازه بفرمائید عرض کنم کمیسیون دو جهت دارد

رئیس - مطلب تمام شده مذاکرات کافی است حالا باید رأی گرفته شود آن عبارتی که باید برای آن رأی بگیریم فرموده فرمائید تا رأی گرفته شود

آقا سیدفاضل - تفکیک بکنیم

رئیس - خوب چون به ترتیب مطلب مسبق نیستند بنده عرض کنم ولی اگر روی کاغذ نمیتوان آورد ایشان میفرمایند آرزوی که قرار شد برای رسیدگی بحساب خزانه داری کمیسیونی معین شود و آن کمیسیون هفت نفر باشد چون در باب انتخاب آن کمیسیون بنده از آقایان سؤال کردم مخالفی هست یا نه کسی مخالفت نکرد پس از آن عرض کردم که چون مخالفت نشد معلوم میشود انتخاب کمیسیون تصویب شده آیا میفرمایند عدم مخالفت دلیل بر تصویب نمی شود حالا رأی میگیریم آقایانیکه تصویب میکنند یعنی با ایشان هم رأی هستند قیام نمایند (عده قلیلی قیام نمودند)

رئیس - تصویب شد چون بعضی از آقایان

برای انتخاب آن کمیسیون رأی داده و بعضی دیگر رأی نداده بودند آن آراییکه داده بودند بنده گفتم ضبط کردند تا اینمطلب معلوم شود آنوقت اشخاصی که رأی نداده اند رأی بدهند که کمیسیون مشغول کار بشود بکمطلب دیگر راجع به نظامنامه داخلی است سابق هم عرض کردم که از روی تجربه مرض میکنم اطراف مسئله پیدا نبود و از برای بعضی مثل شخص بنده واضح نبوده حال کار با اینجار رسید عرض میکنم که مستقیماً بحساب خزانه داری را کشیدن خلاف قانون است و از مجرای دولت نباید رسیدگی شود

رئیس - این اظهارات راجع باصل مسئله است در ترتیب رأی دادن گفتگو میشود آیا ترتیب آرزوی خلاف قانون بوده یا نه

نظام السلطان - مذاکرانیکه راجع به محاسبه خزانه داری میشود گمان میکنم اینطوریکه آقایان فرمودند ساده بود و آرزوی واقفانما ایراد و کلا خواب نبوده اند که یک مرتبه یک همچو پیشنهادی از طرف آقای سلیمان میرزا بشود و منتقل نشده یک تصدیق بیجائی شده باشد و تماماً فوق العاده سرور بودند بلکه آرزوی یک مقداری هم در خارج مجلس مذاکره میکردیم حتی بنده عرض کردم که ایشان اعضاء این کمیسیون از هفت نفر بیشتر بودند اگر چه این اظهارات بنده شاید از موضوع خارج باشد ولی در این موقع که آقای مدرس فرمودند رسیدگی بحساب خزانه داری وظیفه مجلس نیست میخواهم عرض کنم که راجع بحساب است

نظام السلطان - مقصودم اینست که آرزوی تمام آقایان موافق بودند و هیچ مخالفتی در بین نبوده

رئیس - حالا گویا مذاکرات کافی باشد آقای آقا سیدفاضل پیشنهادی میکنند؟ رأی بگویم

آقای آقا سیدفاضل - چه چیز؟

رئیس - مطلبی را که میخواهیم رأی بگیرید فرموده فرمائید تا رأی گرفته شود

آقا سیدفاضل - اجازه بفرمائید عرض کنم کمیسیون دو جهت دارد

رئیس - مطلب تمام شده مذاکرات کافی است حالا باید رأی گرفته شود آن عبارتی که باید برای آن رأی بگیریم فرموده فرمائید تا رأی گرفته شود

آقا سیدفاضل - تفکیک بکنیم

رئیس - خوب چون به ترتیب مطلب مسبق نیستند بنده عرض کنم ولی اگر روی کاغذ نمیتوان آورد ایشان میفرمایند آرزوی که قرار شد برای رسیدگی بحساب خزانه داری کمیسیونی معین شود و آن کمیسیون هفت نفر باشد چون در باب انتخاب آن کمیسیون بنده از آقایان سؤال کردم مخالفی هست یا نه کسی مخالفت نکرد پس از آن عرض کردم که چون مخالفت نشد معلوم میشود انتخاب کمیسیون تصویب شده آیا میفرمایند عدم مخالفت دلیل بر تصویب نمی شود حالا رأی میگیریم آقایانیکه تصویب میکنند یعنی با ایشان هم رأی هستند قیام نمایند (عده قلیلی قیام نمودند)

رئیس - تصویب شد چون بعضی از آقایان

لایحه قانونی بحساب داده است حقش اینست که لایحه ایشان هم بطور اصلاح و لایحه ای که دولت داده ضمیمه شده و بکمیسیون فرستاده شود در آنجا مطالعه کنند و هر یک از موادش خوبست تصویب شود و هر کدامش خوب نیست رد کنند بلی در صورتی که لایحه دولت پیشنهاد نکرده بود ما مجبور بودیم موافق نظامنامه طرح ایشان را بیاوریم اینجا کمیسیون مبتکرات در آنجا تصویب شود بعد از مدتی برگردد در آنجا قابل توجه شود همین طور آقای حاج شیخ اسدالله راجع به معین قانونی که از طرف دولت پیشنهاد شده است طرحی پیشنهاد کرده که باید بکمیسیون مبتکرات برود و بعد از کمیسیون مبتکرات برگردد اینجا و اینکار مدتی طول میکشد همین طور بعضی عیوبات دیگر هست که عموماً مذاکره اش لازم نیست عرض کردم اگر اینمطلب بنظر آقایان مهم می آید رأی خواهند داد که این مسئله رجوع شود بکمیسیون (۶) نفری که از شعبات معین میشود و باین امور رسیدگی کند و بحساب راپورت دهد

محمد هاشم میرزا - پس از اینکه نظامنامه بکمیسیون رجوع شد آیا هر چه بنظر کمیسیون برسد باید بحساب برسد بنظر آقایان برسد یا راجع به همین چند ماده مخصوص است که فرمودید ؟

رئیس - کمیسیون نظامنامه را مطالعه میکند و می بیند کدام ماده قابل جرح و تعدیل است همان مواد را بنظر مجلس میرساند

ناصر الاسلام - بنده کلاماً موافقم کدر نظامنامه داخلی جرح و تعدیلی بشود زیرا باینه توافق دارد اما اینکه فرمودند شش نفر از شش شمه منتخب شود بنده عقیده ام اینست که یکماده هفت و هشت نفری بنظر مجلس معین شود اگر اجازه میفرمائید اینرا پیشنهاد کنم زیرا که بعضی آقایان اختصاص دارند و کاملاً نظرشان بنظامنامه مسبق است باید یک اشخاصیکه متناسب سابقه شان بانظامنامه بیشتر باشد آنها معین شوند برای اینکه زودتر اصلاح شود بنده پیشنهاد میکنم یک عده هفت نفری از طرف مجلس برای نظر کردن در نظامنامه منتخب شود

رئیس - هیئت رئیسه در این باب حرفی ندارد در اصل مطلب رأی میگیریم آقایانیکه تصویب می کنند یک کمیسیونی معین شود و در نظامنامه داخلی نظر کند و به بنده کدام یک از مواد لازم است جرح و تعدیل شود و به عرض مجلس برساند و با این عقیده موافقت قیام نمایند - عده کثیری قیام نمودند

رئیس - تصویب شد طرح آقای میرزا قاسم خان هم راجع به تشکیلات مالیه طابع و توزیع هدیه ولی چون هنوز آن ماده نظامنامه تسخیر نشده است باید رأی بگیریم بقابل توجه بودن آقای میرزا قاسم خان توضیحی دارید بفرمائید

میرزا قاسم خان - بنده برای اینکه خاطر آقایان محترم را راجع به طرحی که بحساب تقدیم کرده ام مستحضر کرده توجه مجلس را جلب کنم لازم است یک تاربخچه مختصری از تشکیلات و تأسیسات مالیه خودمان از زمان قبل از انقلاب و بعد از انقلاب بپرس آقایان برسانم مقصود اینست که بخواهم عرض

کنم از برای چه ما محتاج شدید تشکیل جدیدی در مایه خودمان بشیم خرابیهای مایه ما قبل از انقلاب بر همه آقایان معلوم است یعنی همه آقایان مسبوق هستند که خرابی مایه مادر زمان قبل از انقلاب یعنی قبل از مشروطیت از چه راه بوده است عمل خرابی سابقاً این بود که مایه ما هیچ وجه من الو جوهر کزیتی نداشته و کلیه آنچه عمل میشده بطور مفاطمه کاری بوده یعنی آنچه را حکام و مباشرین خودشان اخذ مینمودند بک مفاطمه بدارت میکردند و همانرا با رعیت معامله میکردند نه رعیت میدانست چه میدهد و نه دولت میدانست از رعیت چه گرفته است و این معامله نه تنها مخصوص مالیات مستقیم بوده بلکه سایر مالیاتها از قبیل گمرک و پست و تلگراف و خالصه جات و باغات و مسکوکات و غیره هم تقریباً در تحت همین اصول مفاطمه کاری معامله شده است مایه ما سابقاً در تحت یک اصول منظمی نبود ولی از انقلاب یعنی آن وقتیکه فقهایی مانند عدل خرابی مملکت ما را جمع بخرابی مایه ما است شروع کردند با اصلاحات یعنی خواستند که تئوری در اوضاع بدهند مخصوصاً در امر مایه پس از آنکه مجلس شورایی افتتاح شد و کلاهی آندوره بواسطه احساسات عمومی بدو شروع کردند بتبدیل بودجه و همانطور که خاطر آقایان مسبوق است مقدار زیادی از خرج کم کردند و فدری هم بر اصل افزودند یعنی بعضی از خرج های زیادی را کسر کرده و بعضی چیزها را بمایه دولت افزودند تا اینکه دوره اول مجلس بهمان ترتیبی که آقایان میدانند و ما مسبوق هستیم یعنی بواسطه آن بباردهمان خانه پیدا کرد و موفق نشدند در دوره فترت هم که هجرت از استبداد صغیر بود دولت بقدری برای خودش کار تهیه کرده بود که بهیچوجه نتوانست توجیه بهیچیک از اصلاحات مملکتی بکند تا چه رسد باینکه یک اصولی برای مایه خودش اتخاذ بکند دوره دوم یعنی مجلس دوم هم آن نظری را که مجلس اول اخذ کرده بود تعقیب کرد و همانطور خواستند اصول جدیدی را جمع بمایه مملکت اتخاذ بکنند بنده خوب در نظر دارم در همان وقتیکه ملت قانون اساسی میخواست یعنی همان وقت که میخواست اصل حاکمیت خودش را بوضع اجرا بگذارد همان احساسات توأم با میخواست مستشاران خارجی برای اصلاحات ادارات مملکت بخواهد حق هم داشتیم این تقاضا را بکنیم برای اینکه یک مملکت متدین قدیم میخواست بکشتنات جدید را دارا باشد یعنی میخواست از اصول جدید ممالک دیگر رادرمملکت خودش راجع بمایه معمول کرده باشد این بود که با همان احساسات در دوره دوم مستشاران امریکائی جلب شدند همینکه مستشاران امریکائی خواستند شروع بکار بکنند چون قانونی در تنظیم مایه نبود دوازده ماده قانون که امروز معروف بقانون (۲۳) جزا است در تحت عنوان تشکیلات مایه تقدیم مجلس نمودند یارلمان هم نظر بقوریت آن دوازده ماده را تصویب نمود پس از آنکه تصویب شد باجری این دوازده ماده شروع کردند لیکن بدیهتانه همان طور که مجلس اول نتوانست باصلاح مایه موفق شود مستشار های متخصص امریکائی ما هم بیک ترتیبی که از اظهار آن بنده متأثر هستیم و

نیخواهم عرض کنم نتوانستند عملیاتی را که شروع کرده بودند بوقف اجرا بگذارند و عملیات آنها ناقص ماند و با آن ترتیبی که خاطر آقایان مسبوق است از وجود آنها محروم ماندیم و باین ترتیبی که هنوز علت آن بر بنده مجهول است اداره خزانه بدیر گذرکات وقت رجوع شده و بعد از مدت کمی همین اختیارات که در قانون (۲۳) جزوا مین شده بود بهمان مدیر گذرکات تفویض و بخرانه داری کل مملکت ایران مین شد و اثر اینکه این قانون (۲۳) جزوا در مملکت کرده است خاطر کلیه آقایان کاملاً مسبوق است بنده نمی خواهم راجع باین موضوع عرض کنم برای اینکه نمی خواهم خسار از حدود آن طرخی که بمجلس تقدیم کرده ام راجع به تنقید بعضی اشخاص عرض کرده باشم و نمی خواهم بگویم بواسطه آن اختیارات چه مرجع در مملکت پیدا شده که امروز همه مردم متلاً هستند بخصوص آنکسایکه مالیات می دهند آقایان و کلاهم میدانند چه خود سرها بواسطه همین قانون از مأمورین مایه بروز کرده است فقط بنده میگویم این قانون هر چه با حسن داشت آن اختیارات برای ما یک چیز هائمی تولید کرد و خزانهداری بواسطه این اختیارات بگوش غریبی بیش گرفته بود یعنی تشخیص مالیات معاکات وصول و ایصال حواله کایتاً بدست خودش بود از یک طرف مالیات را تشخیص میکرد و از یکطرف به توسط مأمورین خودش وصول مینمود و از طرف دیگر معاکه میکرد یعنی بنده اگر یک شکایتی داشتم رجوع میکرد به پیشکار مایه ولایات خود آنها معاکه میکردند هر چه رای میدادند دوباره همان را بوقف اجرا میگذاشت معلوم است اثر این اختیارات همین ترتیبی امروزه بوده پس بواسطه همین اختیارات نا محدود که ما مجبور شدیم بک قانون (۲۳) جزوا را با نظریاتی که دولت در لایحه خود تقدیم کرده نسخ بکنیم بشرط اینکه یک تشکیلات جدیدی قائم مقام او شود بنده هم همین ملاحظه مجبور شدیم که این پیشنهاد را تقدیم مجلس شورای ملی کنم و آنچه هائمی که عرض کردم کلاً تشخیص میکند و مطالب را از همدیگر تفکیک مینماید یعنی معاکه تشخیص وصول حواله را از یکدیگر مجزا و آن اختیارات را سلب و از برای خزانه داری تکلیفی را که در اینجا ذکر شده و آقایان ملاحظه بفرمایند معین میکنند بنده قبلاً این پیشنهاد را بطور طرح قانونی بمجلس تقدیم کرده بودم که بکسی چون مبتکرات رجوع شود بعد که از طرف دولت لایحه در این باب تقدیم شد دیدم اگر بطور اصلاح تقدیم کنم باید لایحه دولت بکسی چون قوانین مایه رجوع شود و زودتر بمجلس بر میگردد و امیدوارم این پیشنهاد تصویب و با لایحه که دولت تقدیم کرده منظم و یک قانونی برای ما درست شود که شاید انشاء الله با این قانون جدید مایه ما اصلاح شده باشد

رئیس - باین طرح آقای میرزا قاسم خان مخالفی نیست ؟ (گفته شد خیر) رای میگیریم در قابل توجه بودن طرح ایشان آقایانیکه قابل توجه میدانند قیام نمایند (صد کتیری قیام نمودند)

رئیس - تصویب شد بقیه مذاکرات راجع است

به پروگرام آقایان وزراء بقدر ده دقیقه تنفس داده میشود و مذاکرات در پروگرام میماند برای بعد از تنفس

(در این موقع نمایندگان برای تنفس خارج شده بعد از نیم ساعت مجدداً بمجلس تشکیل گردید)

رئیس - بواسطه اینکه آقای رئیس الوزراء و یکی در نظر از وزراء بواسطه کسالت مزاج نتوانستند امروز در مجلس حاضر شوند خواهش کرده اند در صورتیکه آقایان موافق باشند جلسه آتی به موکول بروز سه شنبه شود یعنی مذاکراتیکه راجع به پروگرام است بماند بروز سه شنبه در دستور کار دیگری نداریم فقط تجدید شبات است بعد از تجدید شبات مجلس را ختم میکنیم

(در این موقع شروع بتجدید تمین شبات شده و آقایان نمایندگان بترتیبی که ذیلاً مندرج است بحکم قرعه معین شدند)

شعبه اول - نجف قلی میرزا - حاج میرزا حسین خان نائینی - عدل الملک - حاج شیخ اسدالله - حاج سیدرضا فیروز آبادی - سردار مستبد سلطان العلماء - معتمد السلطنه - معمل النوله - فرج الله خان سردار معتمد - حاج شیخ حسین یزدی - عبدالعزیز خان سردار معتمد

شعبه دوم - شیخ محمد حسین استرآبادی - حاج آقا حسن شریعتدار - محمد هاشم میرزا طباطبائی میرزا سلیمان خان - دکتر اسمعیل خان - وقار السلطنه - شیخ محمد حسین خونساری - میرزا محمد طایفان - مؤید الاسلام - آصف الممالک - شیخ حبیب الله

شعبه سوم - حاج میرزا شمس الدین - حاج امیر نظام - دکتر لقمان - سید فاضل کاشانی - امیر مؤمن الملک - صدر الملک - میرزا قاسم خان - مشیرالدوله - سردار منصور

شعبه چهارم - خان بابا خان - ناصر الاسلام - حاج میرزا ابرضا - شریف العلماء - شیخ محمد جواد منتصر السلطان - میرزا طاهر - حاج عز الممالک - حاج معین التجار - مرآت السلطان - حاج شیخ اسمعیل - سلیمان میرزا

شعبه پنجم - سردار سعید - حاج میرزا حسین کرمانشاهی - ذکاء الملک - حاج امام جمعه خونی - حاج سید اسدالله چهارسوقی - ملک الشعراء - شیخ یحیی - همدان السلطنه - حاج سوم الملک - حاج اعتبار السلطنه - آقا سعید حسن مدرس - شیخ محمد نجفی

شعبه ششم - صدر الممالک - حاج میرزا اسدالله خان - شیخ الملک - امراز السلطنه - دکتر حسین قلی خان - میرزا محمد نجات - حاج سید اسدالله قرائینی - آقا سعید امان الله - نظام السلطان - حاج شیخ فضل الله - آقای ارباب کیخسرو - میرزا سعید خان - سلیمان میرزا - شعبه اول افزوده میشود آقایان شیخ محمد حسن گروسی - مبصر الملک

رئیس - آقای مبصر الملک متعلق بشعبه دوم است در باب کارهای ناتمام که اینجا عرض شد باینه شبیات سابق تمام کنند اشتباه شده است همچو سابقه ندارد بلکه سابقه آن بمکس است بهمان ترتیبی که مقررات اعتبار نامه هائمی که هنوز رسیدگی نشده و

باید رسیدگی شود بشعبات جدید رجوع خواهد شد قبل از اینکه آقایان تشریف ببرند کبسیون هفت نفری که بجهت نظامنامه داخلی معین شده است انتخاب بکنند که فردا مشغول شوند دوفتر هم بقرعه معین می شوند برای نظارت کبسیون در باب کبسیون محاسبات خزانه داری هم امروز باید برای معتمد کنا تمام نناسند - (آقای منتصر السلطان و معتمد السلطنه بحکم قرعه برای نظارت در استخراج آراء معین شدند)

رئیس - آقای آقا شیخ محمد گروسی فرمایشی دارید ؟

آقا شیخ محمد گروسی - عرض عرضم این بوده تبادل افکاری شود اشخاصی که مناسبت داشته باشند برای کبسیون معین شوند لهذا اگر می شد بجلسه بعد مقرر می فرمودید بهتر بود

رئیس - بعد از ختم جلسه ممکن است اینکار را بکنند زیرا اگر آقایان وزراء آمده بودند حالا جلسه ختم نمی شد پس حالا که تشریف می برید اینکار را بکنند اگر مخالفی نباشد جلسه را بگذاریم برای روز ۳ شنبه سه ساعت بطروب مانده

(مجلس نیم ساعت قبل از غروب ختم شد)

جلسه ۱۶

صورت مشروح مجلس روز سه شنبه ۲۲ ربيع الثاني ۱۳۲۳

مجلس یکساعت و نیم قبل از غروب در تحت ریاست آقای ذکاء الملک نایب رئیس تشکیل و صورت مجلس روز شنبه ۱۹ قرائت شد

غائب بدون اجازه (آقای حاج امام جمعه) ارباب کیخسرو

نایب رئیس - در باب صورت مجلس ملاحظاتی هست ؟

معتمد السلطنه - بنده و آقای منتصر السلطان منتخب شدید از برای نظارت کبسیونی که او برای نظامنامه داخلی معین شده بود نه از برای کبسیون رسیدگی بحساب خزانه داری

نایب رئیس - اصلاح میشود دیگر ملاحظاتی در صورت مجلس هست (اظهاری نشد) ملاحظاتی نیست

بطوریکه آقایان مسبوقند دستور امروز را جمع بپروگرام آقایان وزراء است اما از طرف هیئت وزراء اطلاع داده شد که چون آقای رئیس الوزراء در شهر تشریف ندارند و نمیتوانند حاضر شوند و مذاکره در پروگرام وزراء است مجلس در حضور ایشان بشود با توسطه در مجلس حاضر نخواهند شد بنا بر این نمیتوانیم داخل مذاکره در پروگرام بشویم هر چند کبسیونهای مجلس مشغول کار و تهیه قوانین و طرحهائی که بمجلس پیشنهاد شده هستند ولیکن هنوز حاضر نشده است و آقایان از کارهایشان مسبوق نشده اند که بتوان در تحت مذاکره آوردند اینصورت اگر از طرف آقایان مخالفتی نباشد جلسه را ختم میکنیم فقط یادآوری میکنم کبسیون هفت نفری که در جلسه قبل برای تجدیدنظر در نظامنامه داخلی مجلس رای داده شد هنوز انتخاب نشده آقایان امروز قبل از اینکه تشریف ببرند اعضا آنکسای که امروز را انتخاب کنند و همچنین با اطلاع آقایان میرسانم

آقای دکتر اسمعیل خان که بمضویت کبسیون معارف انتخاب شده بودند از عضویت آن کبسیون استعفاء داده اند خوبت بکنند بجای ایشان انتخاب بشود و جلسه آتی راهم اگر تصویب بفرمایند بروزشنبه آتی در قرار بدهیم دستور مذاکره در پروگرام هیئت وزراء است - آقای نظام السلطان فرمایشی دارید ؟

نظام السلطان - بطوریکه آقای ذکاء الملک فرمودند امروز آقایان وزراء تشریف نمیآوردند باین جهت نمیتوان وارد مذاکره در پروگرام وزراء شد بنده خیلی متأسفم از اینکه این مدتی که با کمال زحمت و با کمال ناامیدی یک کابینه تشکیل شد چرا باید این کابینه بطوریکه لازم است حاضر برای پیشرفت مقصود خود نشود و بهر صورت تکلیفی برای مجلس معلوم نشود باز موکول بروزشنبه شد و این از برای ما خیلی اسباب بدبختی است که بهما در چهار ماه که از افتتاح مجلس شورای ملی میگذرد هنوز یک هیئت دولتی نداشته باشیم که از روی سببیت از برای بدبختی های ما بتواند یک علاجی کرده باشد باز هم تقاضا می کنم که از برای روز شنبه هم یک همچو بدبختی برای ما فراهم نشود و دیگر یک همچو مجلسی نه بینیم و گفته نشود که چون هیئت وزراء حاضر نشده اند نمی توانیم وارد در پروگرام هیئت وزراء نشویم

سردار معظم - عرض بنده فقط راجع باین است که تصور می کنم ترتیبات نار کردن مجلس باید بهتر از این باشد بهتر این است که جلسه آتی بروزشنبه منعقد شود و بدوات اختصار شود که از برای روز پنجشنبه حاضر شوند که در پروگرام آنها مذاکره شود

نایب رئیس - آقای سردار معظم پیشنهادی میکنند که جلسه روز پنجشنبه باشد در این پیشنهاد مخالفی نیست (گفته شد خیر) چون مخالفی نیست مجلس روز سه شنبه خواهد بود

آقای حاج شیخ اسدالله - فرمایشی دارید

حاج شیخ اسدالله - در باب تشکیل جلسه بود که آقای سردار معظم فرمودند

نایب رئیس - پس جلسه آتی بروزشنبه پس فردا دو ساعت بطروب مانده خواهد بود و دستور مذاکره در پروگرام وزراء است مجلس تقریباً یک ساعت و نیم قبل از غروب ختم شد

جلسه ۱۷

صورت مشروح مجلس روز يك شنبه ۲۷ شهر ربيع الثاني ۱۳۲۳

مجلس یکساعت و نیم قبل از غروب در تحت ریاست آقای مؤمن الملک تشکیل و صورت مجلس روز شنبه ۲۲ قرائت شد

رئیس - در صورت مجلس ملاحظاتی هست یا نیست (مخالفی نشد) ملاحظاتی نیست صورت مجلس تصویب شد - گویا خاطر آقایان مسبوق باشد که آقای مستوفی الممالک استعفاء خودشانرا ببیشکاه مقدس اهل حضرت هایونی تقدیم کرده بودند اهل حضرت اقدس هایونی هم استعفاء ایشانرا پذیرفتند بنده را احضار فرمودند برای اینکه معلوم شود اکثریت مجلس بچه شخص متوجه است تا او را برای مقام ریاست وزراء معین فرمایند بنده هم بعد از اینکه

آقایان نمایندگان را ملاقات کردم معلوم شد که اکثریت مجلس متوجه بطرف آقای مشیرالدوله است اینست که مرض حضور اهل حضرت اقدس هایونی رسانیده و ایشانرا است ریاست وزراء معین فرموده اند امروز برای معرفی کابینه خود بمجلس شرفیاب شده اند

رئیس الوزراء - کابینه جدید اینطور تشکیل شده است - آقای معاون الدوله وزیر امور خارجه - آقای مستشار الدوله وزیر داخله - آقای حکیم الملک وزیر معارف و اوقاف - آقای ذکاء الملک وزیر عدلیه و وزیر پست و تلگراف - تجارت و فوائد عامه - وزیر جنگ هم چند روز دیگر معین می شود عیالاً تا زمانیکه وزیر جنگ معین نشده بنده خودم بامور آن وزارتخانه نظارت خواهم داشت

شاید نمایندگان منتظر بودند که امروز پس از معرفی کابینه وزراء پروگرام هیئت دولت حاضره نیز تقدیم مجلس شورای ملی بشود ولی بنده وجهه این مسئله چند روزی بتعمیق می افته بکسی بجهت اینکه هجده در تشکیل کابینه و خانه دادن ببحران لازم بود

و باین واسطه مجال نبود که پروگرام کابینه وزراء نوشته و بمجلس تقدیم شود

و دیگر اینکه صرف نظر از این جهت که نمیتوانیم بهتر باشد که بعد از ورود وزراء وزارتخانه های خودشان و بعد از مطالعات لازمه در روش مسائل و مطالبی که راجع بوزارتخانه ها است از روی مطالعه اقدام بنوشتن یک پروگرامی بشود که آن پروگرام حتی القومدر عملی باشد باین دوجهه عرض میکنم که تازه روز بلکه دو هفته دیگر بنده نمیتوانم پروگرام هیئت دولت را تقدیم مجلس شورای ملی بکنم و چون میخواهم که دوزخ اینست مجلس مقدس از نیات هیئت دولت و از مشی کابینه و از رؤس مسائل عرض کنم مسلک این کابینه در سیاست خارجه متکی بر اصلی است که در نطاق اهل حضرت اقدس شاهنشاهی در موقع افتتاح مجلس شورای ملی مندرج است و این اصل مبنای مسلک کابینه حاضر خواهد بود - و در سیاست داخلی با عطف نظر باصلاح کلیه دوائر دولتی دو چیز مورد توجه مخصوص و ذقت کامل هیئت حاضر خواهد بود یکی ادارات جدید - التاسیس نظمی و زانامرمری و دیگری امور مایه کابینه حاضر با تمام قوای خود خواهد کوشید که اداره زانامرمری و نظمی را که تأسیس آن بهترین یادگار مملکت ما است حفظ و مبانی آنرا کاملاً تشدید و موانع آنرا کلیه برطرف و آتی او را کاملاً تأمین کند (عموم نمایندگان تحسین کردند) همچنین هیئت دولت حاضر با تمام قوای خود خواهد کوشید که اصلاحات اساسی که لازم است در امور مایه بعمل آید و بموقع اجرا بگذارد اگر بخواهم امروز پیش از این عرض کنم باید داخل در جزئیات و مسائلی که راجع بپروگرام است بشوم و چنانکه عرض کردم پروگرام در عرض ده روز یا دو هفته دیگر ممکن است بمجلس تقدیم بشود لهذا بهمین سه مسئله که عرض کردم اکتفا نموده امیدوارم با حسن توجهات و اعتماد نمایندگان معتمد هیئت حاضر که با یک

بدهند بهتر است و اگر آقای حاج شیخ اسدالله همراهی بکنند بماند برای روز دیگر.

حاج شیخ اسدالله - اجازه میفرمائید بنده نیزخواهم تقدیم کنم بلکه میخواهم یک یادآوری کنم چون بنا بود بودجه هائیکه تصویب شده آنها را بمجلس بفرستند و هیئت دولت سابق فرستاد اگر آنها بمجلس آمده و در کمیسیون بودجه رفته بود اقلاً ماهی یکصد هزار تومان منفعت دولت بود و همینطور در پیشنهاد آقای میرزا قاسم خان و خلیلی از جبهه های دیگر اگر اجازه میفرمائید داخل مذاکره بشوم والا عرض نمیکنم.

رئیس - اگر برای یادآوری بود میفرمائید کافی است (اغلب تصدیق کردند).

آقای شیخ محمد حسن گروسی - بنده عرض دارم در خصوص مواد پروگرام وزرای سابق که قبلاً تصویب شده چه صورت دارد.

رئیس - این مسئله را در خارج سؤال فرمودید عرض کردم بمجرد اینکه آن هیئت وزراء مستعفی شدند آن مواد هم ساقط میشود.

آقای شیخ محمد حسن گروسی - عرض دارم اجازه میفرمائید.

رئیس - مجلس صلاح میدانند آقای شیخ محمد حسن در موضوع پروگرام هیئت وزرای سابق مذاکره کنند (گفته شد خیر).

رئیس - راپورت شعبه چهارم راجع بنمایندگی آقای مشارالدوله قرائت میشود.

آقای حاج عزالممالک راپورت را (مضمون ذیل قرائت نمودند):

شعبه چهارم در تاریخ یکشنبه ۲۷ شهر ربیع الثانیه ۱۳۲۳ در تحت ریاست شاهزاده سلیمان میرزا منعقد گردیده و در خصوص اعتبار نامه آقای مشارالدوله نماینده شیراز رسیدگی بصورت مجلس تکراری حوزة انتخابیه مزبور نموده جریان انتخابات شیراز از روی کمال صحت و مطابق با قانون انتخابات است و فقط چیزیکه محل ایراد واقع شد مدت اخذ آراء است که بموجب صورت مجلس مزبور از تاریخ ۲۸ شعبان الی ۱۸ رمضان مدت بیست و یک روز و نیم ساعت و نیم اخذ رأی نموده اند در صورتیکه قانون انتخابات بیش از بیستروز اجازه اخذ رأی ندیده پس از مذاکرات لازم چون طول مدت اخذ آراء خیلی در اساس انتخابات وارد نمیآورد شعبه چهارم به اتفاق آراء حاضرین صحت نمایندگی آقای مشارالدوله را که با اکثریت ۳۵۰۱ رأی از ۸۹۸۹ رأی دهندگان انتخاب شده اند تصدیق بنمایند شکایت وارده عبارت از اعلانی است که بدون اجازه بنام مدت فارس بطور کلی از انتخابات شیراز شکایت نموده و در مقابل هم تکراری مفصلی با مضای جمعی رضایت از انتخابات شده است چون تاریخ شکایت ۱۵ ربیع المولود و پس از انقضای مدت قانونی اظهار شده شعبه چهارم معاضه آراء برخلاف قانون دانسته و شکایت مزبور را قایل توجه نمی دانند.

(بخیر شعبه چهارم سلیمان)

حاج عزالممالک - اینجا در خانه لازم است راجع بانخابات نمایندگان عرض کنم انتخاباتی

که قبل از مجلس شورای ملی میشود بموجب یکجمله از قانون انتخابات شاکیان تا یکماه بعد از آن انتخاب می توانند شکایت بکنند بمجلس شورای ملی ۱۶ محرم افتتاح شد یکماه بعد از افتتاح انقضاء مدتی بوده است که قانوناً می توان رسیدگی بشکایات نمود اگر چه اساساً هم چون امضا نداشت و بطور کلی بود قابل مذاکره نبود فرمایند هم که اساس داشت چون مخالف قانون بود و مانعی نتوانیم رسیدگی کنیم محل توجه شعبه نشد.

رئیس - راجع بانخابات آقای مشارالدوله مخالفی هست؟

حاج شیخ اسدالله - اجازه می فرمائید.

رئیس - مخالف هستید.

حاج شیخ اسدالله - بله مخالفم.

رئیس - پس میماند برای روز دیگر راپورت شعبه دوم راجع به نمایندگی آقای آقا شیخ حبیب الله قرائت می شود.

(آقای دکتر اسمعیل خان به مضمون ذیل قرائت نمودند)

شعبه دوم در تاریخ چهارشنبه ۲۳ ربیع الثانیه در تحت ریاست آقای حاج شیخ محمد حسن استرآبادی منعقد اعتبار نامه آقای حاج شیخ حبیب الله نماینده ترشیز مطرح مذاکره و تمام اوراق راجعه به آن قرائت گردید جریان انتخابات ترشیز مطابق با ترتیبات قانونی بوده و هیچ شکایتی هم نرسیده بود فقط بگورقه سؤالی بود که مواد چندی را در دفتر ادارت تعدیل تریاک ترشیز از انجمن نظارت ترشیز سؤال نموده و انجمن نظارت جواب گفته اند که چون زیاد از چهار پنج ماه اقامت شما در ترشیز نیست حق اعتراض ندارید ولی این ایراد صرف توجه اعضاء سابق شعبه دوم گردیده و آن ایراد این است که صندوق آراء کوه سرخ و کنار شهر مقل نموده اینصورت به توسط وزارت داخله از ایالت خراسان و حکومت ترشیز تکراری تحقیق شده است حکومت ترشیز جواب میگوید که صندوق آراء کوه سرخ برای محفوظ ماندن قسمی ساخته شده بود که جز منفذی برای انداختن آراء نداشته و در انجمن نظارت او را شکسته و آراء را بیرون آورنده اند قفل لازم نداشتند و اطراف صندوق آراء کنار شهر را نیز تمام انجمن نظارت و اغلب علماء لاک و مهر کرده و احتیاج بقفل نداشتند لذا چون ایراد فوق وارد نبود و ترتیب انتخابات مطابق قانون بود شعبه با اکثریت در رأی نمایندگی آقای حاج شیخ حبیب الله را تصویب نمود.

رئیس - راجع بانخابات آقای حاج شیخ حبیب الله نماینده ترشیز مخالفی هست یا نیست (اظهاری نشد) مخالفی نیست رأی میگیریم بنمایندگی ایشان آقایانیکه تصویب میکنند تقیاً نمایندگی کثیری قیام نمودند.)

رئیس - تصویب شد اگر مخالفی نباشد جلسه را ختم می کنیم جلسه آینده روز چهارشنبه سه ساعت بطور ممانده و دستور مذاکرات راجع به نظمی و ژاندارمری که آقایان وزراء و شریف بیاورند و توضیح بدهند که چه ترتیبی می توانستند بدهند و چه حقوق این دو اداره را برسانند.

حاج شیخ اسدالله - بنده تصور میکنم راجع بحقوق نظمی و ژاندارمری مجلس مذاکراتی ندارد باید رئیس الوزراء تأمین بآنها بدهد و حقوق عقب افتاده آنها را بپردازد خود آقای رئیس الوزراء هم فرمودند که در اول جلسه مشغول اقدامات میشویم حقوق این دو اداره را میسرانیم در اینصورت مادر اینجا بنشینیم چه مذاکره در باب حقوق عقب افتاده ژاندارمری بکنیم وظیفه مجلس این نیست که مجلس منعقد شود و مذاکره کند حقوق ژاندارمری عقب افتاده باید وزارت مالیه حقوق عقب افتاده آنها را برساند و باین کار خانه بدهد.

حاج عزالممالک - بنده تصور می کنم که هیچ موضوعی مهم تر از این نباشد که مجلس در آن داخل شده و مذاکره شود در اساس تأمینات مملکت تمجب می کنیم که آقای حاج شیخ اسدالله می فرمایند این راجع بمجلس نیست البته راجع بمجلس است و باید نهایت اهمیت را با دار ژاندارمری و پلیس بدهد اگر بیکروز خودمان را صرف اصلاحات اساس این دو اداره از حیث پرداخت حقوق گذشته و آنچه آنها بکنیم که آتی آنها تأمین بشود ببقیده بنده این مطلب بزرگترین خدمتی است که ما بملکت کرده ایم هیچ سزوار نیست ما بگوئیم این مسئله وظیفه مجلس نیست زیرا همینکه قرار شد مجلس شورای ملی روز چهارشنبه باین کار رسیدگی کند وزراء هم مجبور خواهند بود در این باب ترتیبی داده و بمجلس شورای ملی پیشنهاد بکنند و مجلس هم باید کمال مساعدت و همراهی را در این باب بفرماید و این تکلیف قانونی مجلس خواهد بود و مجلس نمی تواند تعطیل بکند ولی وزراء پیش خودشان ممکن است غیابی بکنند و کم کم موقع اجرا بگذارند ولی وقتیکه بیستگاه مجلس شورای ملی عرت داشتند بمجلس شورای ملی همراهی کرده اند و چنانچه مجلس تصدیق کرد آنوقت ما میتوانیم بآتی ژاندارمری معاضت باشیم.

رئیس - گمان نمی کنم مخالف زیادی در این امر باشد.

حاج شیخ اسدالله اشتباه و سوء تفاهمی شده است آقایان تصور میکنند که بنده عرض میکنم نظمی و ژاندارمری اهمیت ندارد خیر بنده چنین عرض نمیکنم این فرمایشات را وقتیکه میفرمائید نسبت به بنده ندهند بنده خیلی هم برانداختن مری و نظمی اهمیت میدهم بنده عرض میکنم اصلاحات اساسی ژاندارمری چه چیز است که به مجلس بیاید و مدتی وقت مجلس معطل شود و باین کار رسیدگی کند این چه مذاکره ایست که در مجلس بکنیم در صورتیکه مذاکرات در خصوص ژاندارمری و نظمی ربطی بمجلس ندارد مگر اختلافی در اینجا هست مگر گفتگویی اتفاق افتاده حقوق اداره ژاندارمری عقب افتاده خیلی هم اهمیت دارد و بر عهده دولت است که حقوق عقب افتاده آنها را بدهد که با کمال دلگرمی مشغول کار باشید حالا روز ۴ شعبه بیائیم اینجا بنشینیم چه مذاکره بکنیم آیا مخالفی هست در حقوق عقب افتاده ژاندارمری که در آن مذاکره بکنیم آیا باید حقوق آنها داده نشود خیر باید حقوق آنها داده شود بنده کمال اهمیت را بآنها

میدهم پس گفتگویی چه داریم اگر باید بحساب آنها رسیدگی کنیم که حساب آنها معلوم است باید مجلس بیکروزش را مصروف اصلاحات اساسی ژاندارمری بکنند مثل اینکه تصور فرموده اند که بنده مخالف هستم با اصلاح ژاندارمری عرض میکنم ما نمیتوانیم در این جا بنشینیم مذاکره کنیم که باید حقوق عقب افتاده آنها را بدهند البته اینوظیفه دولت است که اول پولی که برای او پیدا میشود حقوق نظمی و ژاندارمری را میدهد و ابتدا نباید تأخیر بیفتد و بنده خیلی هم باین مسئله اهمیت میدهم.

رئیس - بنده آقای حاج شیخ اسدالله را مقامه میکنم باینکه قانون بیست و سوم جوهره نور لغو نشده است اگر مجلس صلاح میدانند برای رساندن پول ژاندارمری یک ترتیبی بدهد باید بموجب رأی باشد اینست که بعضی از آقایان نمایندگان مصودشان اینست که در این خصوص مذاکره بشود و قراری داده شود.

حاج شیخ اسدالله - این ترتیب را بنده تصدیق میکنم.

رئیس - پس حالا دیگر مخالفی نیست جلسه روز چهارشنبه دو ساعت بطور ممانده و مذاکره در خصوص ژاندارمری و نظمی خواهد بود بعضی چیز های دیگر هم هست که باید عرض کنم انتخابات یک نفر بجای آقای مشارالدوله در کمیسیون خارجه و عدلیه در کمیسیون معاسبات خزانه داری و انتخابات بکنند بجای آقای ذکا الله ذکا الله در کمیسیون خارجه و بودجه و عدلیه و معاسبات خزانه داری و کمیسیون تجدید نظر در نظامنامه داخلی و انتخابات بکنند بجای آقای صادق الله در کمیسیون داخلی نمایندگان در ضمن در سه کمیسیون انتخاب کرده بودند و با نظامنامه موافقت نداشت انتخابات بکنند بجای دکتر اسمعیل خان از برای کمیسیون معارف و مجلس نیم ساعت قبل از غروب ختم گردید.

جلسه ۱۸

صورت مشروح مجلس روز چهارشنبه

سایخ شهر ربیع الثانیه ۱۳۲۳

مجلس تقریباً یکساعت و نیم قبل از غروب در تحت ریاست آقای مؤمن الملک تشکیل و صورت مجلس روز یکشنبه ۲۷ قرائت گردید.

فائب بدون اجازه - آقای حاج امام جمعه غائب با اجازه - آقای ارباب کیخسرو - آقای ناصر الاسلام.

رئیس - در صورت مجلس مخالفی هست یا نیست (اظهاری نشد) ملاحظاتی نیست صورت مجلس تصویب شد.

قبل از آنکه داخل بشویم در دستور دو فقره مطاب مختصر راجع بدو نفر از نمایندگان است راپورتی راجع با آقای مشارالدوله که در جلسه قبل قرائت شد طبع و توزیع شده است مخالف گویا آقای حاج شیخ اسدالله بودند.

حاج شیخ اسدالله - بنده یک نظریاتی در انتخابات فارس قبلاً داشتم ولی چون مجلس تصویب کرده بنده در این موضوع دیگر نمیتوانم عرض بکنم.

رئیس - دیگر مخالفی نیست - آقایانی که

نمایندگی آقای مشارالدوله را تصویب میکنند قیام نمایند (عده کثیری قیام نمودند)

رئیس - تصویب شد راپورت شعبه ششم راجع بنمایندگی آقای شیخ یوسف قرائت میشود (راپورت مزبور بمضمون ذیل قرائت شد)

شعبه ششم در تاریخ یکشنبه ۲۷ و ۲۸ شعبه ۲۹ ربیع الثانی در تحت ریاست آقای دکتر حسینقلی خان منعقد و با اعتبار نامه آقای حاج شیخ یوسف نماینده شیراز رسیدگی نمود جریان انتخابات شیراز در نهایت صحت و مطابق با قانون بوده فقط دو فقره شکایت یکی اعلان چاپی دیگری تکراری شکایت از مخبر السلطنه در اعمال نفوذ ایشان در امر انتخابات بود شعبه ششم چون موضوع و مستند صحیحی در شکایات ندید و در مقابل هم تکراری رضایت از صحت انتخابات از محترمین شیراز رسیده بود انتخاب آقای حاج شیخ یوسف را که با اکثریت ۴۲۶۸ رأی از ۸۹۸۹ رأی دهندگان منتخب شده اند تصویب می نماید.

رئیس - راجع بانخابات آقای حاج شیخ یوسف از شیراز مخالفی هست (مخالفی نشد) آقایانی که نمایندگی ایشان را تصویب میکنند قیام نمایند (اغلب نمایندگان قیام نمودند)

رئیس - تصویب شد - دستور امروز اولاً راجع است بمذاکرات در باب حقوق ژاندارمری و پلیس معاونت وزارت جنگ بمجلس مقدس معرفی بنمایم.

وزیر داخله - در جلسه گذشته آقای رئیس الوزراء خاطر محترم آقایان نمایندگان را در ضمن روش کابینه و سیاست داخلی اجمالاً مستعرض داشتند که کابینه حاضر در ضمن اقداماتی که در نظر دارد و اصلاحاتی که خواهد کرد بیشتر متوجه است بدو امر یکی مالیه و دیگری امنیه در باب مالیه بطوری که خاطر آقایان مسبوق است لوابیحی نوشته شده حاضر است و پیشنهاد خواهد شد و آن از موضوع مذاکره بنده خارج است - در باب امنیه بنا بود که در جلسه امروز برای رفع تکراری آقایان از بابت حقوق عقب افتاده ژاندارمری و پلیس مذاکره شود و برای مزید اطمینان خاطر آقایان عرض میکنم که حقوق عقب افتاده ژاندارمری تا آخر برج حوت معاف است بصدد بیست و پنج هزار تومان و حقوق عقب افتاده پلیس معادل بانود سه هزار تومان بملاده ده هزار تومان که باید بآن عده که بآذربایجان خواهند رفت پرداخته شود از این بصدد بیست و پنج هزار تومان در این دوروزه دو فقره حواله بتصویب هیئت دولت بخزانه داری حواله شد یعنی دوست هزار تومان از بابت ثلث مالیات سنه آتی ولایاتی که هنوز وصول نشده و آنها ها شعب ژاندارمری موجود است حواله شد و یکصد و بیست و پنج هزار تومان هم از بابت مالیات عقب افتاده محلهاییکه در آن محله باقی مانده است حواله شد و ترتیب حواله هم طوری داده شده که اسباب اطمینان و رضایت ژاندارمری گردید - پلیس بیست هزار تومان تقدماً بملاده ده هزار تومان برای قسمتی که بآذربایجان تخصیص داده شده پرداخته شده - و برای اینکه حقوق عقب افتاده امنیه و پلیس کلاً پرداخته شود

از یک محل معاشن قرار داده شده روزی هزار تومان بآنها داده شود و باین ترتیب در دو ماه چند روز حقوقی که آنها از بابت پارس تیل طلب دارند تمام خواهد شد در باب حقوق آتی ژاندارمری هم که تقریباً معادل است با دو کرور و نیم هایدات تعدیل تریاک و رسومات کلاً برای حقوق ژاندارمری تخصیص داده شد است بدون اینکه دیناری بجای دیگر حواله شود چون قبلاً خزانه داری هایدات این دو محل را بیشتر از دو کرور بیش بینی میکنند پس باین طریق تقریباً نیم کرور از بابت حقوق آتی ژاندارمری تا آخر سال آتی بی محل میماند و این قسمت از اول هایداتی که دولت بایست جدیداً تهیه کند یا از مالیات قدیم از آنصندوق پرداخته خواهد شد - همینطور است حقوق آتی پلیس که تقریباً ماهی سی هزار تومان است این قسمت هم از منابع هایدات پرداخته خواهد شد چه از هایداتی که حالیه از قدیم موجود است یا از هایداتی که جدیداً تدارک خواهد شد پرداخته میشود (اغلب نمایندگان تحسین کردند)

سلیمان میرزا - بنده پس از اظهارات آقای وزیر داخله میتوانم از آقایان وزراء از طرف خودم و آقایان و کلاه و صوم موکلین خودم از این جدیت و اقدامات سربمی که در این مدت قبلاً فرموده اند و وسایل امنیت مملکت را از حیث مالیه راحت و آسوده کردند نهایت تشکر را تقدیم میدارم (جمعی گفتند صحیح است) و پس از عرض تشکر از اینکه در این مدت قلیل توانسته اند ما را از حساب گذشته ژاندارمری آسوده بفرمایند و یک پول صحیحی از برای پرداخت حساب عقب افتاده آنها معین فرمودند و یک قسمتی را حواله فرمودند و یک عملی را معین فرموده اند که خیلی نقد و سریع الوصول است هر چند آقای وزیر داخله فرمودند فکری هم از برای حقوق ترتیبات آتی ژاندارمری فرموده اند و یک مختصر کسری هم کدارد محلهائی تهیه خواهد شد که بالمره خیال مجلس وزراء راحت باشد همین قدر میخواهم یادآوری کنم که نظر آقایان و کلاه محدود باینست که همین تشکیلات که فعلاً موجود است کافی است و بقین دارم نظر هیئت وزراء هم محدود باین نیست که همین تشکیلاتی که امروزه از ژاندارمری و نظمی داریم فقط همین را نگاهداریم بلکه آمالو آرزوی همه این است که این تشکیلات را وسعت بدهیم همینطور که بواسطه نظمی طهران که از این امنیت استفاده میکنند سایر اهالی مملکت هم از تشکیلات نظمی و جلا امنیت استفاده نمایند سایر ولایات هم همه اهل این مملکت هستند باید ترتیبی فراهم شود که همه آنها از تأسیس نظمی و ژاندارمری یعنی نقاطیکه ژاندارمری در آنها موجود نیست اداره ژاندارمری تأسیس شود و مردم استفاده نمایند

مثلاً بنده خیلی متأسفم از اینکه در این اواخر ژاندارمری کرمان منحل شد و خیلی خوشوقت میشدم اگر آقایان وزراء با آن جدیدی که برای حساب عقب افتاده ژاندارمری فرموده اند یک سعی و جدیتی هم میفرمودند که لاقلاً ژاندارمری کرمان مجدداً برقرار میشد و یک ترتیبات امنیه بعضی فکر می کردند که در بعضی نقاط ژاندارمری یا نظمی تأسیس نشده

است تأسیس شود تا سایر نقاط هم از حیث امنیت همه بطور تساوی بهره مند شوند و استفاده کنند

حاج شیخ اسدالله

از طرف آقایان نمایندگان نسبت به هیئت دولت راجع به حقوق عقب افتاده زاندامری و نظمی و تأمینتی که نسبت بآنها داده شده است اظهار شد بنده عرض میکنم و تشکرات خود را هم تقدیم میکنم لیکن در خصوص این مطلب که یک معنی برای حقوق اداره زاندامری معین کرده اند نظریاتی دارم و نظریات خود را در این موضوع عرض نمیکنم و موافقت میکنم با آقایان وزراء برای خاطر اینکه منکنت ما یک امنیتی بواسطه این قوم که امروزه در مملکت داریم پیدا کرده چه امنیت داخلی شهرها چه خارج شهرها فقط قوه که ما را امروز خوشوقت و امیدوار دارد فقط همین قوه است که نظمی و امنیه باشد و واقعا جای تشکر هم هست که تابعان خیلی خوب امتحان دادند ولی این نکته را هم میفرماید با آقایان وزراء یادآوری کنم تا زمانی که این اختیارات باین آقایان که امروزه در سر کار هستند باقی باشد این قانون ۲۳ جزوا بهمین حال باقی باشد هر روز چهار اشکالات خواهند بود چرا؟ برای اینکه اگر دولت بخواهد این محل را که با اداره زاندامری اختصاص داده است تقویض بفرود آن اداره بکند این خلاف مرکزیت است و نمی توان از خزانه دولت موضوع کرد. یک معنی را بدست خود اداره زاندامری یا نظمی داد که خودش مأمور وصول آنچه باشد بصارف برساند باید بجزایه دولت برسد منتهی اینکه باید از مجرای خزانه این وجه بصرف زاندامری برسد و الا باین ترتیب که الان هست و اختیاراتی که آقایان دارند همه روزه این اشکالات باقی هست چرا؟ برای اینکه آنچه مشهود است و شاید واقعت هم داشته باشد و بنده هم شخصا اطلاعاتی دارم آقای کفیل خزانه داری سایر رفقای با اداره زاندامری اساسا و بالخصوصا مخالفت میکنند و با این مخالفت و ضدیت که اظهار می کنند در موقع پرداخت این وجه هر روز اشکال تراشی میکنند یک نظراتی و یک تقیض هم که دولت در این باب ندارد که بدانند چه وصول میشود و نه یک صورتی میدهد و با وجود وجوهی که دولت در پارس نایل داشته است و یک ثلثی که دولت از باب سال آینده تصمیم کرده است و دریافت کرده اند و تقریباً سی سکرور میشود همه روزه از حشر خزانه داری شنیده میشود که پول نیست با اینکه میبایم مصارف این وجه چند فقره معین است یکی فروش دولت است یکی قرضه ای یکی اداره زاندامری

یکی سایر ادارات یکی مخارج فوق العاده هم که در این سه بار نایل از برای دولت اتفاق نیافته است که بگوئیم این پولها بآن مصرف رسیده مصرف این وجوه را که از مالیات مستقیم و غیر مستقیم دولت بوده و یک ثلث هم از باب سه آتی دریافت داشته و آنهم تقریباً سه سکرور میشود و بنده می توانم بآنکشت بشمارم داخل در جزئیات نمی شوم حقوق اداره زاندامری گفته میشود سه چهار ماه عقب افتاده اند همینطور سایر ادارات حقوق عدلیه هفت ماه عقب افتاده و وزارت داخله بعد از آنکه دو ماهشان را داده اند باز چهار ماه عقب افتاده دارند سایر ادارات بهمین حال است میفرماید بدانیم که این سی سکرور یکی رسیده که آقایان میفرمایند پول نیست یک تقیض هم که در کار نیست صورتی هم از آنها بخواهند یک صورتی دست و پا شکسته بدهند که سرش معلوم است نه آخرش هیچ سر و ته مرتبی ندارد صورت جمع بخواهند میگویند ما برای یک صورت سر و ته شکسته بدهند اصلاحات مالی بلکه سایر اصلاحات تماماً فرع بر این است که این قانون برداشته شود و در تحت نظارت دولت باشد هر گاه در تحت نظر دولت آمد این محل یا محل دیگر از هر محلی که سریع الوصول تر است دولت میتواند بنده گمان میکنم دولت هیچوقت نمیتواند موفق باین اصلاحات بشود اگر بهمین حال باقی باشد می بینم یک روزی را که میگویند پول نیست و اداره تعدیه شما کار نکرده و آنچه هم وصول شده بصرف اداری رسیده باز هم از آقایان وزراء خواهش میکنم که نظر خودشان را معترف دارند که قانون ۲۳ جزوا را بردارند و تشکیلات وزارت مالیه را که هیئت دولت گذشته بجهت بپوشانده اند اگر نظریاتی در آن دارند نظریات خودشان را بفرمایند که اصل اصلاحات و اصول مطلب همین است زیرا که اگر مالیه اصلاح شد تمام مطالب اصلاح شدنی است و الا فلا

سر دارم معظم

بنده در اصل موضوع چندین عرضی ندارم زیرا که اصل موضوع پرداخت حقوق زاندامری است همان طور که آقای وزیر داخله بیان کردند این مقصود حاصل شده است و از طرف آقایان نمایندگان اظهار تشکر شد دیگر بنده لازم نمیدانم که داخل جزئیات شوم ولی لازم میدانم یاد آوری کنم که نسخ قانون ۲۳ جزوا با تأدییه حقوق زاندامری چندین مرتبه بپوشانده است و تمام نمایندگان محترم مسبقاً آقای رئیس الوزراء لایحه که قانون ۲۳ جزوا را نسخ خواهد کرد تهیه کرده اند و حاضر است اگر آقایان اجازه بدهند عرض این که این حرفها را بر زمین خوب است لایحه را بخوانند

رئیس الوزراء

مطالعات چند روزه هیئت وزراء در امور مالیه مدلل داشت و ثابت نمود که مالیه ما در حالت استفاکی است و همین مطالب ثابت میکنند که برای ما یک اقدامات مؤثری لازم است ببار آخری اگر ما بخواهیم منتظر بشویم که به ترتیب هادی اقدام بشود شاید یک چند وقتی بگذرد و حالت مالیه استفاک از آن حالت حالیه بشود

لذا هیئت دولت هم و صرح میداند که منتظر نوشتن قانون تشکیلات اساسی وزارت مالیه نشده همین امروز لایحه به مجلس پیشنهاد کند که بموجب آن قانون ۲۳ جزوا نسخ و یک کمیسیون دولتی تشکیل شود برای نظارت در وصول و ارسال کلیه وجوه دولتی و تقیضات لازمه در کلیه عملیات مالی و مطابقه کردن کلیه حوالجات دولت ببا بودجه های معمولی وزارت خانه باشد داخل در جزئیات مسئله محدود آن کمیسیون نمی شوم زیرا که آن لایحه خوانده خواهد شد ولی بطور مقدماتی این چند کلمه لازم دانستم عرض کنم بازم عرض میکنم که بقدم هیئت دولت این اقدام اعلی درجه فوریت را دارد این پیشنهادی که شده جهت عدلیه دارد و یکی از جهاتش که البته به نمایندگان بخوبی واضح و مبرهن است اینست که هیئت دولت و مجلس منتهی شورای ملی از وضع حتمی اوضاع مالیه مطلع شود و بنظر بنده این اولین اقدامی است که لازم است برای اصلاح مالیه مملکت برداشته شود مسلم است با این قدم تمام کارها درست نخواهد شد این فقط اولین قدم است قدمهای دیگر هم بعد از این باید برداشته شود با رعایت الامم فالام و امیدوارم که نمایندگان محترم بمقاصد دولت همراهی بکنند که این لایحه بطور فوری در شرف امروز یا امشب از مجلس شورای ملی بگذرد و بموقع اجرا گذارده شود

آقای وزیر مالیه لایحه مزبوره را به مضمون ذیل قرائت نمودند

تاریخ ۲۶ صحت - مجلس شورای ملی کابینه حاضر پس از ورود در محالیه از اطلاعاتی که در همین چند روزه حاصل کردند و اموری که بآن برخورد قطع نمودند بر این که نسخ قانون ۲۳ جزوا را بردارند و تشکیلات وزارت مالیه را که هیئت دولت گذشته بجهت بپوشانده اند اگر نظریاتی در آن دارند نظریات خودشان را بفرمایند که اصل اصلاحات و اصول مطلب همین است زیرا که اگر مالیه اصلاح شد تمام مطالب اصلاح شدنی است و الا فلا

رئیس الوزراء

بنده در اصل موضوع چندین عرضی ندارم زیرا که اصل موضوع پرداخت حقوق زاندامری است همان طور که آقای وزیر داخله بیان کردند این مقصود حاصل شده است و از طرف آقایان نمایندگان اظهار تشکر شد دیگر بنده لازم نمیدانم که داخل جزئیات شوم ولی لازم میدانم یاد آوری کنم که نسخ قانون ۲۳ جزوا با تأدییه حقوق زاندامری چندین مرتبه بپوشانده است و تمام نمایندگان محترم مسبقاً آقای رئیس الوزراء لایحه که قانون ۲۳ جزوا را نسخ خواهد کرد تهیه کرده اند و حاضر است اگر آقایان اجازه بدهند عرض این که این حرفها را بر زمین خوب است لایحه را بخوانند

رئیس الوزراء

مطالعات چند روزه هیئت وزراء در امور مالیه مدلل داشت و ثابت نمود که مالیه ما در حالت استفاکی است و همین مطالب ثابت میکنند که برای ما یک اقدامات مؤثری لازم است ببار آخری اگر ما بخواهیم منتظر بشویم که به ترتیب هادی اقدام بشود شاید یک چند وقتی بگذرد و حالت مالیه استفاک از آن حالت حالیه بشود

رئیس الوزراء

مطالعات چند روزه هیئت وزراء در امور مالیه مدلل داشت و ثابت نمود که مالیه ما در حالت استفاکی است و همین مطالب ثابت میکنند که برای ما یک اقدامات مؤثری لازم است ببار آخری اگر ما بخواهیم منتظر بشویم که به ترتیب هادی اقدام بشود شاید یک چند وقتی بگذرد و حالت مالیه استفاک از آن حالت حالیه بشود

حاج شیخ اسدالله

بنده تصور میکنم که بهترین کارها اینست که این لایحه بصورتی از مجلس بگذرد ولی چون بنده مخیر کمیسیون قوانین مالیه هستم تقاضا میکنم که بجهت اجازه تنفس داده شود و این لایحه در کمیسیون یک نظر فوری بشود و آقایان نمایندگان هم تبادل افکاهی بکنند بعد از تنفس دو هفته بجهت مجلس میباید بزودی بگذرد و تصویب بشود

در وزارت مالیه در تحت ریاست وزیر مالیه و در غیاب او در تحت ریاست نایب رئیس که از میان خودشان انتخاب خواهند کرد تشکیل خواهد شد و اعضاء کمیسیون مزبور را مجلس مقدس شورای ملی از میان ده نفر اشخاص که دولت پیشنهاد میکند انتخاب خواهند کرد

رئیس

بنده عهده دار این است آنچه را که میباید در این مذاکره بکنم در همین جا مذاکره بکنم و مجلس امروز خانه باینکار بدهد

رئیس

بنده تصور میکنم که بهترین کارها اینست که این لایحه بصورتی از مجلس بگذرد ولی چون بنده مخیر کمیسیون قوانین مالیه هستم تقاضا میکنم که بجهت اجازه تنفس داده شود و این لایحه در کمیسیون یک نظر فوری بشود و آقایان نمایندگان هم تبادل افکاهی بکنند بعد از تنفس دو هفته بجهت مجلس میباید بزودی بگذرد و تصویب بشود

رئیس

مطالعات چند روزه هیئت وزراء در امور مالیه مدلل داشت و ثابت نمود که مالیه ما در حالت استفاکی است و همین مطالب ثابت میکنند که برای ما یک اقدامات مؤثری لازم است ببار آخری اگر ما بخواهیم منتظر بشویم که به ترتیب هادی اقدام بشود شاید یک چند وقتی بگذرد و حالت مالیه استفاک از آن حالت حالیه بشود

رئیس

مطالعات چند روزه هیئت وزراء در امور مالیه مدلل داشت و ثابت نمود که مالیه ما در حالت استفاکی است و همین مطالب ثابت میکنند که برای ما یک اقدامات مؤثری لازم است ببار آخری اگر ما بخواهیم منتظر بشویم که به ترتیب هادی اقدام بشود شاید یک چند وقتی بگذرد و حالت مالیه استفاک از آن حالت حالیه بشود

رئیس

مطالعات چند روزه هیئت وزراء در امور مالیه مدلل داشت و ثابت نمود که مالیه ما در حالت استفاکی است و همین مطالب ثابت میکنند که برای ما یک اقدامات مؤثری لازم است ببار آخری اگر ما بخواهیم منتظر بشویم که به ترتیب هادی اقدام بشود شاید یک چند وقتی بگذرد و حالت مالیه استفاک از آن حالت حالیه بشود

بنده عهده دار این است آنچه را که میباید در این مذاکره بکنم در همین جا مذاکره بکنم و مجلس امروز خانه باینکار بدهد

رئیس

بنده تصور میکنم که بهترین کارها اینست که این لایحه بصورتی از مجلس بگذرد ولی چون بنده مخیر کمیسیون قوانین مالیه هستم تقاضا میکنم که بجهت اجازه تنفس داده شود و این لایحه در کمیسیون یک نظر فوری بشود و آقایان نمایندگان هم تبادل افکاهی بکنند بعد از تنفس دو هفته بجهت مجلس میباید بزودی بگذرد و تصویب بشود

رئیس

مطالعات چند روزه هیئت وزراء در امور مالیه مدلل داشت و ثابت نمود که مالیه ما در حالت استفاکی است و همین مطالب ثابت میکنند که برای ما یک اقدامات مؤثری لازم است ببار آخری اگر ما بخواهیم منتظر بشویم که به ترتیب هادی اقدام بشود شاید یک چند وقتی بگذرد و حالت مالیه استفاک از آن حالت حالیه بشود

رئیس

مطالعات چند روزه هیئت وزراء در امور مالیه مدلل داشت و ثابت نمود که مالیه ما در حالت استفاکی است و همین مطالب ثابت میکنند که برای ما یک اقدامات مؤثری لازم است ببار آخری اگر ما بخواهیم منتظر بشویم که به ترتیب هادی اقدام بشود شاید یک چند وقتی بگذرد و حالت مالیه استفاک از آن حالت حالیه بشود

رئیس

مطالعات چند روزه هیئت وزراء در امور مالیه مدلل داشت و ثابت نمود که مالیه ما در حالت استفاکی است و همین مطالب ثابت میکنند که برای ما یک اقدامات مؤثری لازم است ببار آخری اگر ما بخواهیم منتظر بشویم که به ترتیب هادی اقدام بشود شاید یک چند وقتی بگذرد و حالت مالیه استفاک از آن حالت حالیه بشود

رئیس

مطالعات چند روزه هیئت وزراء در امور مالیه مدلل داشت و ثابت نمود که مالیه ما در حالت استفاکی است و همین مطالب ثابت میکنند که برای ما یک اقدامات مؤثری لازم است ببار آخری اگر ما بخواهیم منتظر بشویم که به ترتیب هادی اقدام بشود شاید یک چند وقتی بگذرد و حالت مالیه استفاک از آن حالت حالیه بشود

مخالفی نیست؟ و رای میگیریم که داخل در مذاکره مواد شوم آقبانی که تصویب میکنند قیام نمایند (ماده قیام نمودن) (ماده اول را بپوشد کمیسیون بضمون سابق قرائت شد)

رئیس - دولت همین ماده را قبول دارد ؟

رئیس الوزراء - بل قبول دارم .

حاج شیخ اسدالله - بنده نمی دانم نظر کمیسیون در اینکه دو روز می خواهد این مسئله را تأخیر بیاندازد چه چیز است بنده عقیده ام نیست که از همین الان که مجلس شورای ملی رای می دهد قانون ۲۳ جوزا را نسخ کند و در روز تأخیر انقضای آنرا بنده تصور میکنم صلاح نباشد و از همین الان که مجلس رای می دهد نسخ آنرا از همین امروز فرار دهند و اگر يك نظریاتی در این باب دارند بفرمایند .

مجلس الدوله مخبر کمیسیون

است که آقای حاج شیخ اسدالله متوجه این مسئله خواهند شد که قانون يك مدارجی دارد که باید آن مدارج خود را طی کنند ابتدایید در مجلس تصویب شود پس از آن بصره همایونی برسد آنوقت صورت قانونی پیدا کند و اجرا بشود و حرفی نیست که در این مسئله موافق خواهند بود منم است هر ساعت زودتر داخل در عملیات شوند بهتر است ولیکن چون این قانون باید امش از مجلس گذشته فردا بصره همایونی برسد ابتدای اجرای آن از روز ۲۸ خواهد بود که داخل در عملیات شوند باین نظر روز اجرا را روز ۲۸ که روز جمعه است قرار دادیم .

حاج شیخ اسدالله

کمیسیون برای این دو روزه در این بوده است که بصره همایونی برساند ابتدای نسخ آنرا آنروز قرار داده بنده تصور می کنم این مانع این نخواهد شد که مجلس شورای ملی الان را ابتدای نسخ قانون قرار بدهند بنده گمان میکنم که فردا صبح بصره همایونی برسد و از فردا وزیر مالیه خود را مسئول وزارت مالیه و خزانه داری بدانند بهتر از این است که یکروز تأخیر بیاندازند برای اینکه بنده تصور می کنم از این تأخیر يك ضرر هائی متوجه مالیه ما خواهد شد .

سردار معظم

بنده تصور میکنم فرمایش آقای حاج شیخ اسدالله بگذردی عملی نباشد بجهت اینکه مقصود از نصب و نسخ قانون اینست که بآن عمل شود فرض کنیم مجلس شورای ملی مصمم شد که از همین دقیقه قانون ۲۳ جوزا را نسخ کند ولی قانون ۲۴ جوزا تمام مدارج خود را طی کرده نسخ نمی تواند بشود مگر بواسطه يك قانون دیگری که تمام آن مدارج را طی کرده باشد و امشب که این لایحه پیشنهادی وزراء که بپورت در مجلس تصویب شده موقع رساندن آن بصره همایونی گذشته است فردا ۲۷ است و پس فردا ۲۸ بالاخره این مدتی که معین شده است بیست و چهار ساعت است در ظرف فرادوات این لایحه را بصره همایونی خواهد رساند و قانون خواهد شد و آنوقت پس از آنکه قانون شد باید بوقع اجرا گذاشته شود و از طرف دیگر لایحه که دولت پیشنهاد کرده است منحصر به نسخ قانون

۲۳ جوزا نیست يك تأسیسات و تشکیلات دیگری پیشنهاد شده است که طبعاً برای اجرای مجموع این لایحه اقلاً بیست و چهار ساعت وقت خواهد بود که آنها را تهیه کند و آنوقت این قانون را به موقع اجرا گذارد و بنده این اشکال را نمیدانم از چه راه است

رئیس - دیگر مخالفی نیست ؟ رای میگیریم

در ماده اول چنانچه قرائت شد آقایانیکه ماده اول را تصویب میکنند قیام نمایند (عده کثیری نماینده قیام نمودند)

رئیس - تصویب شد - ماده دوم قرائت میشود (ماده دوم نیز مجدداً قرائت شد)

سلیمان میرزا - بنده در تمام ماده دوم موافق مگر در قسمت اخیرش که مربوط به اعطاء کمیسیون مزبور را مجلس شورای ملی از میان نفر اشخاصیکه دولت پیشنهاد میکند انتخاب خواهد کرد بنده همچنانکه در پیشنهادی که به آقای رئیس

عرض داشته ام عقیده ام این است که این اشخاص را خود هیئت دولت انتخاب کند زیرا که مسئول مجلس فقط وزیر مالیه است و این اشخاص را وقتیکه انتخاب کنیم آنها را دارای يك مسئولیت در مقابل خودمان فرس میکنیم که ما آنها را انتخاب کرده ایم و آنها اختیارات و مسئولیتشان مقابل وزراء باشد اسباب يك هرج و مرجی خواهد شد چون از طرف مجلس انتخاب شده اند خودشان را دارای يك اختیارات میدانند در عرض اختیارات وزیر و اگر اینطور باشد شاید در موقعيكه يك حواله یا يك درخواستی یا یا پیشنهادی از طرف وزیر شود آنها يك مخالفت بی رویه بکنند که اسباب تزلزل پیشرفت امور شود و باعث يك مشکلات و بحرانها شود در يك همچو موقع که میخواهیم کار های مملکت بسرعت پیش برود و خیلی نواقص داریم که باید اصلاح کنیم شاید يك محظوراتی پیش بیاید در این موقع حقیقتاً این سه نفر را که رای میدهم میخواهیم يك شعبه موقتی تشکیلات مالیه بیاوریم لازم است آنرا در تحت مسئولیت وزیر بگذاریم و الا این اشخاص اگر هر تصمیمی را اتخاذ کردند و یا يك حواله را رد کردند که در آن حوقم صدمه بملکت وارد آمده و ما از وزیر مالیه پرسیدیم وزیر شاید جواب کمیسیونی را که خودتان انتخاب کردید فلان مسئله را تصویب یا رد کرد ولی اگر آنها را خود وزیر انتخاب کند حکم یکی از ادارات وزارتخانهها را پیدا میکند و هر عیب و نقص پیدا شد مستقیماً از وزیر سؤال خواهیم کرد شاید بعضی جوابها بگویند که اعضای دیوان محاسبات فرق میان این دو مسئله است وقتیکه مجلس اعطاء کمیسیون دیوان محاسبات را انتخاب میکند حدود و وظایف آنها را هم در يك قانونی که شاید دوستان

ماده باشد کلمه بکلمه معین کرده که ارتباطشان با وزیر مالیه چیست و وظایفشان کدام است آنها دیگر نمیتوانند از حدود قانونی که در قانون دیوان محاسبات نوشته شده تعظی و تجاوز کنند مثلاً ما بکنیم را معین میکنیم با يك اختیارات غیر محدود وقتیکه ما این سه نفر را انتخاب کردیم و عمر آنها

حاج شیخ اسدالله

تصدیق کنند که نظارت غیر از دخالت است مجلس شورای ملی نظارت دارد و عایدات مملکت مخصوصاً در بودجه که از وظایف مختصه مجلس است اما دخالت ندارد و نمی تواند دخالت کند دخالت عداً مخصوص وزیر مالیه است مسئولیت با وزیر مالیه است مسئول

مالیه وزیر مالیه است این کمیسیون را که مجلس انتخاب میکند این نظارت نیست دخالت است چنانچه در وظایف این کمیسیون گفته میشود هیچ حواله را تا این کمیسیون تصدیق نکنند خزانه دار نباید بپردازد همچنانکه شاهزاده سلیمان میرزا فرمودند يك حدودی از برای اختیارات این کمیسیون معین نشده است اختیارات مطلقه ندارد عقیده بنده اینست که این کمیسیون دست وزیر را می بندد و نظریات وزیر را محدود می کند و وزیر در اجرای مقاصد و عملیات خودش آزاد نیست و حال آنکه مسئول وزیر است اگر هر آینه مجلس يك کمیسیونی را با این اختیارات انتخاب کرد که وزیر مالیه نتواند يك حواله بدهد مگر بعد از تصویب کمیسیون و یا خزانه دار نباید چوی بیپردازد مگر بعد از تصدیق این کمیسیون دیگر وزیر مالیه چه مسئولیتی دارد اینها هم مسئول مجلس نیستند وزیر مالیه هم اختیاراتی ندارد اختیارات تمام تفویض باین کمیسیون شده علاوه بر این اشکالات دیگری پیدا میکنند و آن این است که اگر هر آینه يك کمیسیونی مجلس انتخاب کند شایه وزارت مالیه با سلیمان اینکه يك اشخاصی از طرف مجلس برای عملیات در مالیه انتخاب شده اند شایه بگذردی از وضع قانون تشکیلات وزارت مالیه که مادر نظر داریم سامعه بشود علاوه بر این شایه مدتی هم برای این کمیسیون در قانون معین نکنند که این کمیسیون برای چند وقت معین می شود شاید بهیئت حال این اختیارات با این کمیسیون باقی بماند و در مقابل وزیر مسئول باشتشکلاتی هم از مجلس بگذرد و بهیئت حال باقی بماند ما مقصودمان اینست که این اشکالات از میان برداشته شود و وزیر مالیه مسئول مالیه مملکت باشد و تشکیلاتی کدر نظر گرفته اند زودتر قانونش مجلس بیاید و از مجلس بگذرد و بوقع اجرا گذارد شود

بنده با اساس اینکه انتخاب این کمیسیون از طرف مجلس باشد مخالف هستم و آنهم باین آزادی و بدون تعیین مدت اقلاً خوب بود در ضمن این ماده معین میکردند که مدت چهل روز یا پنجاه روز این کمیسیون این وظیفه را دارد و باید در اینجامشغول این کار باشد و در طرف آن چهل روز یا پنجاه روز این تشکیلاتی که مادر نظر داریم و تصور میکنم که آقای وزیر مالیه هم يك اهمیتی باین تشکیلات میدهند آن تشکیلات درست شود و بوقع اجرا بگذارند و باین بیاناتی که عرض کردم خوب است که آقای وزیر مالیه همین مطلب را قبول بکنند و همینطور پیشنهاد کنند و خودشان ۳ نفر یا پنج نفر را انتخاب کنند در آنجا مسئول عملیات باشند و مسئولیت را بعهده خودشان بگیرند

رئیس الوزراء

لازم است عرض کنم اگر هیئت وزراء یقین داشتند که میدانستند که قوانین اساس تشکیلات مالیه بزودی از مجلس خواهد گذشت البته این را ترجیح میدادند بر اینکه این لایحه را پیشنهاد نمایند و درخواست کمیسیونی کنند ولی نظر باین ترتیباتی که حاصل شده است و نظر باین که تشکیلات قوانین اساس وزارت مالیه خیلی اهمیت دارد بنگریم ملاحظه دقیقه لازم دارد هیئت وزراء بخوبی میدانستند که امکان ندارد يك همچو قانون مهمی که اساس یکوزارتخانه مهم مملکت را معین میکند در طرف چند ساعت از مجلس گذرانند باین جهت هیئت

دولت لازم دانست در مقابل نسخ قانون ۲۳ جوزا يك اداره تشکیل شود تا اندازه ضمانت کننده جریان صحیح امور مالیه را و قائم مقام تشکیلاتی شود که در آتی هیئت دولت و مجلس شورای ملی برای وزارت مالیه معین خواهند کرد البته خیلی آسان است که گفته شود قانون ۲۳ جوزا نسخ شود بعد از این که نسخ شد چه باید بشود

اولاً اینکه يك تأسیس که بتواند ضمانت کند انتظام جریان امور مالیه را آن کمیسیون نباید اشخاص مستقل باشند عمده استقلال است و استقلال هم وقتی میتوانند داشته باشند که مجلس شورای ملی آنها را انتخاب کرده باشد نه درات باید مجلس شورای ملی آنها را معین کند تا استقلال داشته باشند و بتوانند کار کنند باین جهت بنده با عالی درجه اهمیت میدهم و مدافعه میکنم از نقطه نظر دولت که باید حتماً مجلس شورای ملی اعضا این کمیسیون را انتخاب کند اگر کسی بمن اعتراض کند که در مجلس باید آنها را انتخاب کند پس چرا دولت آن ده نفر را معین میکند عرض میکنم برای اینکه دولت اشخاصی را که میتوانند این کار را انجام بدهند بهتر میشناسد و دولت از نقطه نظر سیاست این کار را میکند و این اشخاص را بپس مجلس شورای ملی عرضه میدارد یعنی ۳ مقابل آن عده را که میخواهند انتخاب کنند معین کنند از بین آنها عده که لازم است انتخاب می شود در اینصورت هم رعایت استقلال آنها از حیث عزل و نصب شده است و هم اینکه نظریات هیئت دولت ملاحظه شده است

اما اینکه بگویند اختیارات آنها غیر محدود است بنده معذرت میخواهم زیرا اختیارات آنها به خوبی معین شده است و صریح گفته شده است که نظارت دارد بوصول و ابعاد و عایدات و مخارج و صریح گفته شده است که حوالجات دولت را مطابقت

میکند یا بودجه معمولی یا بودجه مصوبه و صریح گفته شده است که تشکیلات لازم را در وزارت مالیه بعمل میآورد باین ترتیب گمان میکنم اگر بخواهیم يك قانونی بنویسیم که بنده امروز وقت شرف کنیم بهتر از این نشود و از این بهتر نتوانیم اختیارات آنها را معین کنیم اما اینکه بگویند قانون دیوان محاسبات فلان طور است بنده عرض میکنم که قانون دیوان محاسبات یا صدمه رساند است و سهلایباید مجری شود ولی این کمیسیون هم عرض میکنم بیشتر نخواهد بود و امیدوارم در مدت یکماه عرابین کمیسیون قانون تشکیلات اساسی مالیه در مجلس رای گرفته شود و بکنند و از برای یکماه لازم نیست پیش از این طول و تفصیل داد و با وجود این بنده عرض میکنم اگر در این باب نگرانی دارند ممکن است پنج شش ماده بطور نظامنامه هیئت وزراء برای اجرای این قانون بنویسند و بیاورند به مجلس و در کمیسیون قوانین مالیه نظریاتی در آن بشود وزیر مالیه موقتا بوقع اجرا بگذارند تا وقتیکه قانون تشکیلات مالیه بگذرد اینک بگویند کلیتاً حوالجات را بدست این کمیسیون میدهم دور نیست که قدرت دولت را سلط بکنند بنده میگویم کمیسیون يك نظری در حوالجات میکند و یا بودجه تطبیق میکند و این مطلب تا در چه بودجه را تعدیل میکند راست است که حوالجات مصوبه با کمیسیون است ولی از آنطرف اختیار تقدم و تاخیر با دولت است و در اینخصوص دولت نظر خیلی عمیقی دارد که باید اختیار تاخیر با دولت باشد برای اینکه عایدات به خارج معادن نیست امیدواریم انشاء الله برسد بآنجائی که بعد از گذشتن بودجه از مجلس تمدن حاصل شود ولی امروزه لازم است این قانون از حیث اهمیت و فوریت بگذرد و چون خیلی طول نمیکشد عقیده من این است که چندین اهمیت ندارد که آنها اقداماتی بشانند که اسباب زحمت شود

اما در باب مدت که در اینجا اعتراض شده که چرا مدت ندارد بنده تصدیق میکنم که این صحیح است اینرا بنده از طرف هیئت وزراء قبول میکنم که مدتی معین شود گمان میکنم این مدت هم نباید بیشتر از یکماه باشد و هر چه مدت کمتر باشد بهتر است که زودتر قوانین اساسی وزارت مالیه از مجلس بگذرد در خانه لازم است عرض کنم از طرف هیئت وزراء تشکر میکنم از حسن نیتی که نسبت بوزراء دارند و اختیارات را میخواهند بهیئت وزراء بدهند ولی بنده لازم میدانم همان ترتیبی را که در لایحه خودمان تقدیم کرده ایم از همان لایحه مدافعه میکنم

رئیس

آقای حاج شیخ اسدالله عرضی ندارم و مقصودمان بود که حاج شیخ اسدالله فرمودند

همین عبارت دارد و از آن سو استفاده کرده می نماید در اینجا حدود وظایف کمیسیون معین شده است تصور کنید اینجا نوشته شده (نظارت) ملاحظه فرمائید ما از برای لفظ نظارت چه چیزها میتوانیم تصور کنیم فرض کنید بنده انتخاب شدم فردا در موضوع لفظ نظارت هزار گونه ترجمه و تفسیر میکنم بنده میگویم یا اختیارات و حدودی که از طرف هیئت مقننه انتخاب شده ام و تمام اختیارات در ما نفر من کزیت پیدا کرده و اکثریت سه نفر هم که ما دو نفر است آنوقت با دو نفر یک چیزی را تصویب میکنیم و میگوئیم چونکه ما از طرف نمایندگان ملت انتخاب شدیم باید نظریات ما را محترم بشمارند در خصوص بودجه اینکه میفرمائید متأسفانه بنده عیبی می بینم که میگویم دولت این نظرها را انتخاب کند اگر ما بودجه داشتیم چندان مطلبی نبود چون نداریم عرض میکنم وزیر معین کند و مشکلاتی که در آتی ممکن است تهیه شود مسئله بوده است اگر ما بودجه داشتیم که قبلاً از مجلس گذشته شده بود خیلی کارها سهل بود یعنی بودجه وزارت داخله را باز میکردند و میگفتند از برای وزارت داخله فلان قدر اعتبار معین کرده و بایستی این حواله که وزیر داده در حدود آن اعتبار باشد و در جرح بودجه اش باشد که ما بتوانیم آن را قبول کنیم ولی سه ساله ایام قدرت ما این طور نبوده با یک تصویباتی حواله داده میشد و با یک تصویباتی مخارجی فراهم میشد و با ترتیباتی که تا حال خزانه دار مخارجاتی میشد که هیچ کدام در حدود بودجه نیست امروز با دو یک ورق بودجه مصوبه مجلس برای هیچ شنبه از ادوات نداریم این اشخاص سه نفرند اکثریتش با نفر است همین یک کلمه نظارت است که یک قدری مهم است از برای خزانه دار گذشته اکسر اصول آخر قانون ۲۳ جزو را ملاحظه کنیم می بینیم که خزانه دار مسئول صرفه جوئی برای دولت است و چندان بد قانونی نبوده ولی همان اختیارات است که این همه مشکلات برای ما تولید کرده الان همان اختیارات را سه نفر میبندیم که این اشخاص یعنی این سه نفر خزانه دار در وجوهات دولتی نظارت داشته باشند هر قسم کاری که بکنند میگویند نظارت داشته اند یا اینکه عبارت (تفتیشات لازمه بعمل خواهد آورد) باز یک اختیاراتی است نامحدود مثلا وزیر مالیه میخواهد یک پیشنهادی بکند آنها میخواهند تفتیش کنند یا مصدق نمایند باین جهت با اختلاف نظری هرروزه با وزیر پیدا میکنند و یک اشکالاتی که تعارض از بابت یک خزانه دار گرفتار بودیم باید حالا از سه نفر خزانه دار گرفتار باشیم و بعد لایتنس خواهیم دید که اگر این مسئله تصویب شود هرروز یک گفتگو هائی هست باید برای حل آنها هر روز مطالب مجلس بیاید و مذاکره شود دیگر اینکه آقای رئیس الوزرا فرمودند باید آنها استقلال داشته باشند البته ما انتخاب کنیم در حدود این لایحه قانونی هستند ولی هیچ دره موضوع اینکه مستقل باشند و در حدود وظایفی داشته باشند حرفی نداریم مخالفی نداریم البته در حدود و وظایفی که دارند مستقل هستند اما استقلالشان تا این اندازه است که حدودشان در مقابل وزیر مالیه معلوم باشد این که مثلا یک مسئله از وزارت مالیه گذشته بگویند

بکنند و از یکطرف هم نظارت در خرج بکنند از یکطرف راپورت نظارت خودشانرا مثل دیوان محاسبات بمجلس بفرستند این هیئت یک قدرتی که بدتر از قدرت خزانه داری است خواهند داشت و یک مشکلات دیگری پیدا خواهد شد و ملاحظه خواهند فرمود که این ترتیب چقدر اسباب مشکلات خواهد شد ما که در اسامی کمیسیون هیچ حرفی نداریم البته باید قانون ۲۳ جزو نسخ بشود چنانکه رای گرفته شد و در مجلس هم بکنند مخالف پیدا نشد نه در مجلس در هیچ جا و از این طرف هرگز راضی نیستیم بر کردیم بقیده ده سال قبل و هرگز هیچیک از و کلاه نظریات این نیست که وزیر بکلی مطلق العنان باشد در حقیقت ما میخواهیم همینطور که فرموده میباید روی کرده باشیم و یک کامرین الامرین که نه اختیار در دست وزیر مالیه باشد و نه در دست آن اشخاص نه مثل آنطور خزانه داری که یک اختیار مطلق داشت در یک جمله دیگری که اگر این ترتیب داده نشود اوضاع بطور سابق بر میگردد و مردم برای حوالات هجوم می آورند و میزنند بر سر وزیر مالیه بنده عرض میکنم خواه مجلس انتخاب کند خواه دولت فرق نمی کند زیرا اگر این کمیسیون را بمجلس انتخاب بکنند و وزیر را انتخاب آورد ما دراصل کمیسیون حرفی نداریم فقط در انتخابش حرف است بنده تکرار میکنم نظریه بنده همین جاست که اگر ما انتخاب کنیم و اینها دارای یک قدرتی بشوند در باب نظارت و سایر مطالب همان ترجمه هائی که خزانه داری کرد خواهند کرد آن وقت مسئول آنها کیست ما هستیم که انتخاب کرده ایم یا وزیر مالیه مسئول است اگر وزیر مالیه مسئول است چرا ما انتخاب بکنیم خودشان با نظریاتی که دارند و میدانند چه اشخاصی از میان این ده نفر کافر تر و لایق ترند بهتر میتوانند انتخاب کنند

سردار معظم - اگر در اینجا دولت پیشنهاد می کرد یک کمیسیونی دائمی بابت قدرت غیر معینی باین ترتیب معین شویم بنده با نظر شاهزاده سلیمان میرزا کاملاً موافق میشوم و می گویم یک هیئتی که برای یک مدت متمادی معین می شود باید وظیفه معین و حدود مشخص برایش معلوم باشد ولی تصور میکنم هم توجه بقصد حقیقی دولت ما را دار بد کرد بعضی دلایلی میکنند که در این مورد هیچ وارد نیست مثلاً بنده مقصود چه چیز است بنده اینطور که خودم فهمیدم امشب با فردا پاس فدا است که قانون ۲۳ جزو نسخ می شود بنده قطع دارم اگر یک مالیه مرتبی بوزیر مالیه میرسد او خودش هم چندان اصرار نمیکرد که یک شهودی هم برای او حاضر شود می گفت من وزیر مالیه مسئول هستم همان رشته مرتب مالیه ملک را امتداد خواهم داد و در ظرف ده یا نوزده روز دیگر یک قوانین دیگری بمجلس تقدیم خواهم کرد و از مجلس خواهم گذرانید بنده حس وزیر مالیه و دولت را خوب می فهمم و اصرارشان را هم خوب ملتفت هستم و از خرابی هائی که تا امروز در مملکت ما بوده و هیچکس از کلیات آن چندان درست مطلع نیست باین ملاحظه بنده حق میبندم بآن دولتی که این حق را بخودش اختصاص

نمی دهد و راکدار به هیئت دیگری میکنند ولو ده روز یا نوزده روز باشد اختیارات را بدست خودش بآنها می دهد و طبقاً حق میبندم بدولتی که از یک متاعی هیئتی را برای حضور و نظارت در امری که خودش بآن مأمور است ولو برای ده روز یا نوزده روز تقاضا میکنند اما این تقاضای دولت را دلیل رفیع مسئولیت یا هرج و مرج قرار دادن بند هیچیک از اینها را تصدیق ندارم اگر مامتقد باین بشویم که ما داخله یک هیئتی که از مجلس معین می شود رفیع مسئولیت از وزیر مالیه می شود یا اسباب هرج و مرج می شود اگر چه شاهزاده سلیمان میرزا مکرر قانون دیوان محاسبات را مثال آوردند بنده عرض میکنم پس دیوان محاسبات می تواند رفیع مسئولیت وزیر مالیه را بکند در صورتی که اینطور نیست دیوان محاسبات یک هیئتی است منتخب از طرف مجلس شورایی و وظایف و ثوابت آنرا چنانکه گفتند تنها منحصر نیست باینکه مخارج را بیاورد چه تطبیق کند یکی از وظایف عمده دیوان محاسبات رسیدگی بجوانبانی است که هنوز پول آنها داده نشده و تطبیق آنها را ببودجه مصوبه یعنی پیش از اینکه پولی هم خرج شده باشد باز هم دیوان محاسبات حق نظارت و تفتیش را دارد پس ما باید بگوئیم اصلاح این دیوان محاسبات رفیع مسئولیت از وزیر مالیه میکنند خیر حتی بی داشتن قانون ۲۳ جزو اسماً از وزیر مالیه رفیع مسئولیت نکرده بودیم در صورتی که قانون ۲۳ جزو هیچ اختیاری برای وزیر مالیه نگذاشته بود پس بطریق اولی تقاضای کمیسیون سه نفری موقتی که شاید مدتش متجاوز از ۲۰ روز بگردد نباشد به چه وجه رفیع مسئولیت از وزیر مالیه نمیکند وزیر مالیه بای خود کان مطابق قانون اساسی در مقابل مجلس شورایی مسئول است و تصور نمیکنم خود وزیر مالیه یا دولت بخواهند بواسطه انتخاب این کمیسیون رفیع مسئولیتی از خود کرده باشند پس مطابق شرحی که عرض کردم مطابق آن فرمایشی که آقای رئیس الوزرا فرمودند به چه وجه بنده مخالفی ندارم بلکه این مخالفت یا رای دولت را نمی توانم استیسا را مخالفت بکنم بلکه تصور میکنم مساعدت حقیقی واقعی در پیشرفت امور با دولت خواهد بود که مجلس یک هیئتی را انتخاب بکند پس اصلاح این خواهد بود که مجلس آن سه نفر را از یک همه که دولت پیشنهاد خواهد کرد انتخاب نمایند و بنده تکرار میکنم که قبول این تقاضای دولت کج حقیقی است با دولت ورد کردنش را بر عکس نمی توانم استیسا را بگویم مخالفت است و یک عدم مساعدتی خواهد بود با دولت و چون بنده شخصاً میل دارم که با دولت از طرف مجلس که از مساعدت بشود باین جهت تصور میکنم بهتر باشد که دلسوزی در حق دولت را از خود دولت زیادتر نکنیم و همانطوریکه خود دولت تقاضا کرده مساعدتی باین تقاضای دولت که مدتش هم زیادتر از یکماه نخواهد بود بشود

رئیس - مذاکرات در این باب گویا کافی باشد (جمعی گفتند کافی است)

رئیس - از طرف آقای شیخ جواد تقاضا شده است که این ماده تجزیه بشود (قسمت اول ماده بمضمون ذیل قرائت شد)

(ماده دوم - مادامیکه لایحه تشکیلات اساسی وزارت مالیه از مجلس شورایی نگذشته و بموقع اجرا گذارده نشده است کمیسیونی مرکب از ۳ نفر در وزارت مالیه در تحت ریاست وزیر مالیه در غیاب او در تحت ریاست نایب رئیس که از میان خودشان انتخاب خواهند کرد تشکیل خواهند داد و اعضا کمیسیون مزبور را هیئت وزراء انتخاب خواهند کرد

وزارت مالیه در تحت ریاست وزیر مالیه و در غیاب او در تحت ریاست نایب رئیس که از میان خودشان انتخاب خواهند کرد تشکیل خواهد شد)

رئیس - یکدفعه دیگر قرائت میشود (بمضمون سابق قرائت شد) قسمت آخر را بهدرا می گیریم

کسانی که با این قسمت اول ماده موافق هستند قرام نمایند (صد کمیسیونی قیام نمودند) تصویب شد

در قسمت دوم آقای سلیمان میرزا اصلاحی پیشنهاد کرده اند قرائت می شود (بمضمون ذیل قرائت شد)

بنده پیشنهاد میکنم که ماده دوم چنین اصلاح شود مادام که لایحه تشکیلات اساسی وزارت مالیه از مجلس شورای ملی نگذشته و بموقع اجرا گذارده نشده است کمیسیونی مرکب از ۳ نفر در وزارت مالیه در تحت ریاست وزیر مالیه و در غیاب او در تحت ریاست نایب رئیس که از میان خودشان انتخاب خواهند کرد تشکیل خواهند داد و اعضا کمیسیون مزبور را هیئت وزراء انتخاب خواهند کرد

رئیس - رای میکنیم در قسمت دوم : **سردار معظم** - به پیشنهاد شاهزاده یا رای وزیر ؟

رئیس - به پیشنهاد آقای سلیمان میرزا که تقاضا میکنند کمیسیون را دولت انتخاب نماید رای میکنیم باین پیشنهاد آقایانیکه این اصلاح آقای سلیمان میرزا را قابل توجه میدانند قیام نمایند (صد قلابی قیام نمودند)

رئیس - قابل توجه نشد آقایانی که قسمت دوم را بطوریکه از کمیسیون راپورت داده شده قبول میفرمائید و تصویب میکنند قیام نمایند (صد قیام نمودند)

سردار معظم - بنده پیشنهاد میکنم هیئت وزراء یا نوزده نفر معین فرمائید

رئیس - مرقوم فرمائید - **پیشنهاد آقای صدرالملك قرائت میشود (بمضمون ذیل قرائت شد)** (این بنده پیشنهاد میکنم که سه نفر از یا نوزده نفر انتخاب شود)

مجلس الدوله - البته آقایان وقت فرمودند که بعضی از نمایندگان مخالف بودند این انتخاب از طرف مجلس بشود و میخواهند بنظر هیئت دولت انتخاب شود و پس از اینکه هیئت دولت توضیحات لازم را دادند و بعضی از نمایندگان هم دفاع کرده و نظر هیئت دولت را تصدیق کردند یعنی مداخله فملی و نظارت مجلس تصدیق کردند همان آقایان که مخالف بودند دیدند که آن پیشنهاد شاهزاده سلیمان میرزا رد شد و دیدند که لازم است کمیسیونی انتخاب شود این بود که تصدیق کردند و رای دادند بنده تعجب میکنم از بعضی آقایان که در ابتداء رای نداشته دولت انتخاب کند بهمهم رای ندادند بنده عرض میکنم که ما یک قسمت از این ماده را رای داده ایم که کمیسیون لازم است انتخاب شود معلومی که باقی مانده این است که بچه شکل انتخاب بشود بنظر من باید آن آقایان که تردید داشته اند نظرشان

باین بوده است که در نفر کم است و باید یا نوزده نفر باشد و یک توسعه پیدا کند بلکه از میان یا نوزده نفر سه نفری که البقی باشند و صلاحیت کامل دارند انتخاب کنند باین واسطه بنده لازم میدانم که این کمیسیون انتخاب شود آن پیشنهاد که رد شد افلا همراهی فرمائید که این پیشنهاد قبول شود

رئیس - پیشنهاد مجدداً قرائت میشود (ثانیاً پیشنهاد آقای صدرالملك قرائت شد)

رئیس - کمیسیون با این پیشنهاد موافق است

مجلس الدوله مخبر کمیسیون - بلی بنده موافقم

رئیس - آقایان وزراء هم این پیشنهاد را قبول میکنند

رئیس الوزرا - بلی قبول دارم

رئیس - آقایانی که این قسمت دوم را باین ترتیبی که قرائت شد تصویب میکنند قیام نمایند (صد کمیسیونی قیام نمودند)

رئیس - با ۲۶ رای از ۶۸ نفر نمایندگان تصویب شد

ماده سوم قرائت میشود (ماده مزبور مجدداً قرائت شد)

رئیس - در این باب مخالفی هست یا نیست - تقدم پرداخت است

رئیس الوزرا - بلی تقدم در تادیبه حوالجات است

رئیس - در این باب مخالفی نیست - آقایانی که این ماده را تصویب میکنند قیام نمایند (صد کمیسیونی قیام نمودند) تصویب شد

ماده چهارم قرائت میشود (بمضمون سابق قرائت شد)

مبصر الملك - بنده عرض میکنم چون کمیسیون از طرف مجلس معین میشود باید صورت پرداخت حوالجات هم بمجلس داده شود

مجلس الدوله - اینجاد این ماده مقصود دولت این بود که مجلس آگاه شود از وجوهی که در مدت هر هفته وارد بخزانه دولت میشود و در حوالجات این کمیسیون کمیسیون محاسبات نخواهد بود که حوالجاتی که میدهند صورت آنرا بمجلس بفرستند در واقع کمیسیون تفریح محاسبه نخواهد بود فقط مجلس را آگاه میکند از اینکه چقدر باید دولت میشود و چقدر از مالیاتها توسط خزانه داری یا توسط مأمورین مالیه از اطراف وصول میشود در این صورت کمیسیون تصور میکند که هرگاه این عبارت رای باین ماده اضافه کند یک اسباب اشکالی تولید میکند که آیا این حواله مهم است یا نیست فلان حواله چطور است فلان حواله چه صورت دارد در صورتیکه موقع اینکارها گذشته و این صورت یک محاسبه خواهد داشت و چون این کمیسیون کمیسیون محاسبه نیست و طول مدتی هم ندارد و بیش از یکماه طول نخواهد داشت فقط نظارت در حوالجات خواهد داشت تشخیص حوالجات یا وزیر مالیه است وزیر مالیه تشخیص میکند منتها این کمیسیون تطبیق میکند با بودجه خارجی و صورت آنها را حاضر میکند و بنظر هیئت دولت میرساند که هر حکام مهمتر است آنرا میبرازند همبقدر